

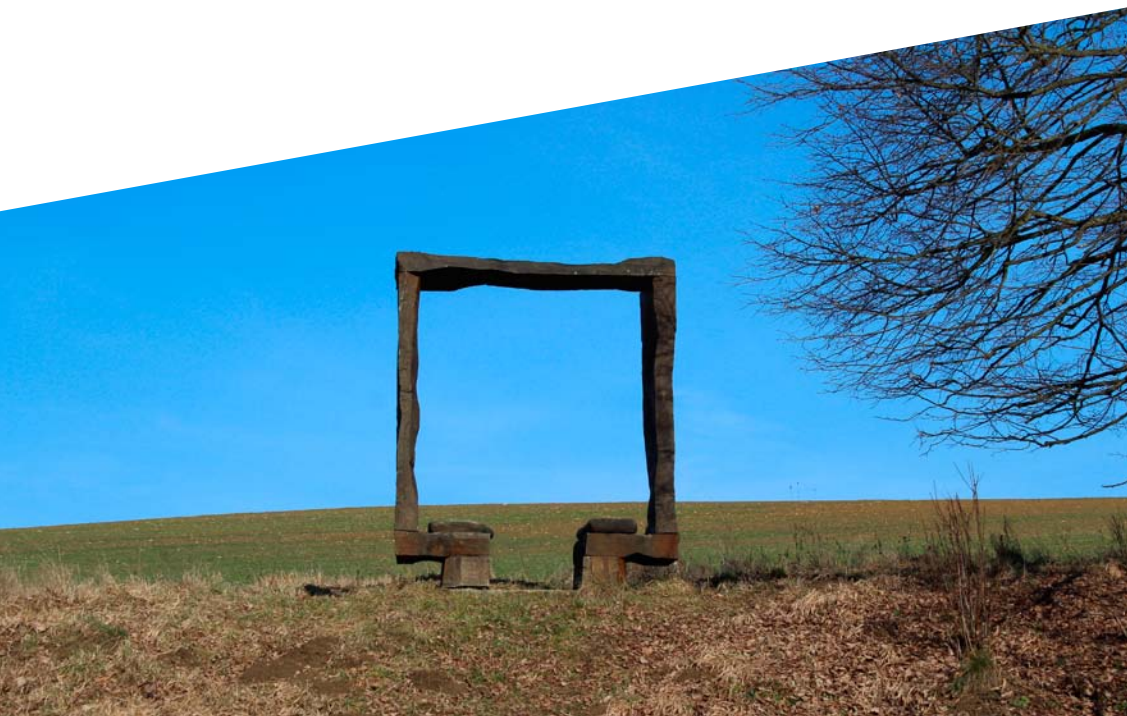

OTEVŘENÝ PROSTOR: **Místní ekonomika a klimatické změny**

SBORNÍK ZE SEMINÁŘE 2016

Centrum Veronica Hostětín (Bílé Karpaty)

3. – 7. 2. 2016

Centrum Veronika
Hostětín (Bílé Karpaty)
3. – 7. 2. 2016

Místní ekonomika a klimatické změny

Otevřený prostor 2016

© Creative commons 2016 Trast pro ekonomiku a společnost a Ekumenická akademie

Editorky: Lucie Sovová, Nadě Johannisová, Karolína Šilná

Recenzoval: Ing. Aleš Máchal

Trast pro ekonomiku a společnost

je český nezávislý think tank, který podporuje odborníky i zainteresovanou veřejnost v práci na ekonomických a sociálních modelech, konceptech a praktických řešeních, jež upřednostňují sociální spravedlnost, demokracii a směřování k nerůstové společnosti. K našim prioritám patří otevírání diskuse o problematických předpokladech neoklasické ekonomie a neoliberalismu a o současných environmentálně rizikových vládních politikách, a podpora vzniku, rozvoje a fungování lokálních, etických a demokratických ekonomických alternativ. Trast vydává publikace a pořádá veřejné diskuse, konference a každoroční semináře typu „otevřený prostor“.

Trast pro ekonomiku
a společnost

Kontakt: Trast pro ekonomiku a společnost, Údolní 33, 602 00 Brno

e-mail: info@thinktank.cz

www.thinktank.cz

Katedra environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity

nabízí studijní programy (bakalářský, magisterský a doktorský) v oboru environmentální studia. Naši studenti se soustředí na přemýšlení o hlubších příčinách dnešní environmentální krize (v kontextu historickém, ekonomickém, sociologickém atd.) a na hledání možných řešení. Protože jde o komplexní mezioborové téma, nepěstuje se u nás pouze frontální výuka či jednoznačné pravdy, naopak: podporujeme kritické myšlení a interaktivní metody výuky. Typické pro naši katedru jsou vzájemnost a společné poznávání, jehož směr není určen pouze vyučujícími, ale výrazně také studenty.

Kontakt: KES FSS MU, Joštova 10, 602 00 Brno

tel.: 549 493 919

e-mail: isova@fss.muni.cz

www.humenv.fss.muni.cz

Ekumenická akademie (EA)

je nevládní nezisková organizace, založená roku 1996. Podporuje alternativní formy ekonomické demokracie (solidární ekonomika, fair trade, družstevnictví aj.), zasazuje se o zachování demokratické správy veřejných statků (vzdělávání, zdravotnictví, důchodů atd.) a o klimatickou spravedlnost. Usilujeme o dodržování lidských práv a řešení ekonomických, sociálních, genderových a etnických nerovností. Prostřednictvím kampaní, seminářů, kulatých stolů, diskusí, publikací, happeningů a informačních stánků se zasazujeme o vzdělávání veřejnosti a zvyšování povědomí o těchto tématech. Zároveň je přenášíme do praxe v podobě konkrétních projektů. V roce 2004 jsme otevřeli první velkoobchod s fairtradovými potravinami v Česku, v současné době provozujeme jednu z mála fairtradových prodejen. V roce 2011 vzniklo družstvo Fair & Bio, které provozuje pražírnu fairtradové kávy a zaměstnává lidi s postižením. Nedávno jsme se v rámci podpory potravinové suverenity rozhodli založit vlastní skupinu KPZ (komunitou podporovaného zemědělství). Členy EA jsou jednotlivci i církve a další organizace z ČR i ze zahraničí a samotná EA je členem mnoha českých i mezinárodních koalic a platform.

Kontakt: Ekumenická akademie, Sokolovská 129/50, 186 00 Praha 8 - Karlín

tel. 272 733 044

e-mail: office@ekumakad.cz

www.ekumakad.cz

Ekumenická
akademie

Centrum Veronica Hostětín

je vzdělávací a informační středisko sídlící v modelovém pasivním domě v regionu Bílých Karpat. Obec Hostětín je známá svými ekologickými projekty (vedle pasivního domu např. obecní výtopna na biomasu, kořenová čistírna odpadních vod, bio moštárna a mnohé další), které vznikly díky spolupráci obce s Centrem Veronica a Občanským sdružením Tradice Bílých Karpat. Posláním Centra Veronica Hostětín je prostřednictvím realizace modelových projektů a jejich monitorování ukazovat, že vztah k přírodě, místním zdrojům a tradicím spolu s ohleduplným hospodařením může chránit životní prostředí a globální klima, ekonomicky stabilizovat venkov a řešit nezaměstnanost i v poměrně odlehlých oblastech. Centrum je součástí Ekologického Institutu Veronica, pracoviště Základní organizace Českého svazu ochránců přírody sídlícího v Brně.

Kontakt: Centrum Veronica Hostětín, Hostětín č.p. 86, 687 71 Hostětín
tel.: 572 641 855

e-mail: hostetin@veronica.cz

www.hostetin.veronica.cz

Czech Globe

je Ústav výzkumu globální změny Akademie věd ČR. Zabývá se vývojem klimatu, jeho budoucími scénáři a dopady měnících se podmínek na produkci a biologickou rozmanitost ekosystémů i na chování lidské společnosti. Globální změna svou podstatou a možnými důsledky přesahuje hranice oborů. Je ekologickým, sociologickým a technickým problémem současnosti s globálním dosahem, jehož řešení proto vyžaduje hluboké odborné poznání. Klimatické změny mají navíc významné ekonomické a politické souvislosti, což potřebu objektivních znalostí a nezávislých výzkumných institucí ještě zvyšuje. Činnost Czech Globe navazuje na českou výzkumnou tradici a zároveň je silně provázaná s evropským a světovým výzkumem globální změny. Na regionální úrovni Czech Globe usiluje o užší propojení vědecké a aplikační sféry. Vytváří inovační technologické postupy zejména v oborech čisté energie a ekoinženýrství, navrhuje opatření pro adaptaci na klimatické změny a podporuje environmentální vzdělávání na všech stupních.

Kontakt: Czech Globe, Bělidla 986/4a, 603 00 Brno

e-mail: centrum@czechglobe.cz

www.czechglobe.cz

Otevřený prostor 2016 – Místní ekonomika a klimatické změny

V pořadí již desátý seminář Open Space proběhl v Centru Veronica ve vesničce Hostětín v Bílých Karpatech ve dnech 3. – 7. února 2016. Tématem setkání byla místní ekonomika v kontextu klimatických změn. Jak se připravit na extrémní jevy počasí na komunitní úrovni? Jaké jsou možnosti v oblasti staveb, energie, hospodaření s vodou, peněz a místních měn, pěstování a zpracování potravin? Co mohou dělat obce, rodiny, nevládní a církevní organizace, místní akční skupiny a místní spolky k podpoře místní soběstačnosti a zajištění základních potřeb ve chvílích krize? Co je resilience a co jí napomáhá v sociální oblasti? Jaká jsou již fungující řešení na místní úrovni u nás a v zahraničí? To byly jen některé z otázek, které daly tomuto semináři vzniknout. Konečný program, utvářený jako obvykle metodou Otevřený prostor (open space), tato očekávání naplnil i předčil.

O technice Otevřený prostor

Semináře typu Otevřený prostor (z anglického Open Space) mají typicky jen široce definované téma, jež se ve skupině účastníků upřesňuje během několikadenního neformálního setkání. Cílem je dát dohromady lidi, kteří mají o dané téma zájem, chtějí sdílet své názory a pokud možno i praktické zkušenosti. Umožnit jim diskusi, ve které by si tříbili argumenty a inspirovali se navzájem. Všichni účastníci jsou zároveň posluchači i „lektory“. Konečná podoba programu se tvoří až v průběhu akce podle zájmu účastníků a za asistence facilitátora. Obvyklé je mít dva až čtyři programové bloky – jeden až dva během dopoledne a další odpoledne. Účastníci zde mohou podobně naladěným zájemcům prezentovat své projekty, témata, otázky k diskusi. Vítání jsou ale i pasivnější posluchači (tzv. „motýli“ – sedí a jsou krásní). Účastníci mohou též přebíhat mezi jednotlivými bloky od tématu k tématu (tzv. „čmeláci“ – opylují nápady napříč bloky). Z jednotlivých programových bloků se pořizují zápisy pro účely plánování dalších akcí a zprostředkování myšlenek semináře dalším zájemcům.

Seminář, který proběhl ve dnech 3. – 7. února 2016, navázal na devět úspěšných předchozích seminářů Otevřený prostor, pořádaných Trastem pro ekonomiku a společnost ve spolupráci s dalšími organizacemi (2015 - Jídlo, zemědělství a krajina; 2014 - Komunitní modely financování; 2013 - Růst, či nerůst?; 2012 - Mít, či sdílet?; 2011 - Peníze jinak?; 2010 - Fair trade, free trade, nebo jinak?; 2009 - Energie, decentralizace a udržitelnost; 2008 - Demokratické ekonomiky a udržitelnost a 2007 - O lokálních ekonomikách a udržitelném rozvoji). Sborníčky z minulých seminářů jsou dostupné v elektronické podobě na stránkách www.thinktank.cz.

Obsah

1 Pár slov na úvod.	9
2 Co se (ne)povedlo v Paříži	11
3 SUSY – evropská kampaň na podporu sociální a solidární ekonomiky	14
4 Potravinové projekty v Transition Town Totnes	17
5 Angažovaná klimatická věda a společnost	20
6 Adaptační strategie obcí	23
7 Je malé milé? Aneb resilience čeho?	25
8 Bezobalové obchody jako ekonomická alternativa	27
9 Hnutí Transition ve světě a u nás	30
10 Resilience na úrovni domácnosti.	32
11 Zodpovědné zadávání veřejných zakázek dnes a zítra	35
12 Komunitou podporovaným zemědělstvím k potravinové suverenitě	37
13 Lokální měna Živec.	40
14 Obnova venkova: příklady z projektu Pracovní návyky, zodpovědný správce krajiny	42
15 Inkluzivní a resilientní komunity v Novém Mexiku	45
16 Urbanismus	47
17 Councilový kruh – Jak by mohl vypadat resilientní svět?	49
Seznam účastníků.	55

1

Pár slov na úvod

K letošnímu semináři Otevřený prostor jsme se sešli ve vzdělávacím centru a ekopenzionu Veronica v Hostětíně. Umím si přitom představit jen málo míst, kde by téma místní ekonomiky a její role při omezování dopadů klimatických změn rezonovalo více. Tato vesnička v podhůří Bílých Karpat je sama o sobě příkladem toho, jak lze spíše nevýhodné podmínky (relativní odlehlost, nedostatek pracovních příležitostí, obtížné postavení drobných pěstitelů na trhu s potravinami) obrátit o sto osmdesát stupňů a vytvořit model resilientní obce, který inspiruje návštěvníky z blízka i z daleka.

Co je resilience? Pojem, pro nějž stále hledáme příjemný český ekvivalent (významově blízké jsou třeba „odolnost“, „pružnost“, „soběstačnost“), se ve světě skloňuje stále více v souvislosti s klimatickou změnou a nečekanými událostmi, jimiž může ohrozit běžné fungování našich společností. Původně termín resilience pochází z ekologie, kde označuje schopnost ekosystému vracet se po narušení do původního či alespoň funkčního stavu. V lehce posunutém významu lze podobně hovořit o schopnosti libovolného společensko-ekonomického systému (komunity, vesnice, státu či jiných) se vyrovnat s šoky a zásahy zvenci. Právě rozmanitým podobám, jichž resilience může v tomto smyslu nabývat, jsme věnovali letošní seminář.

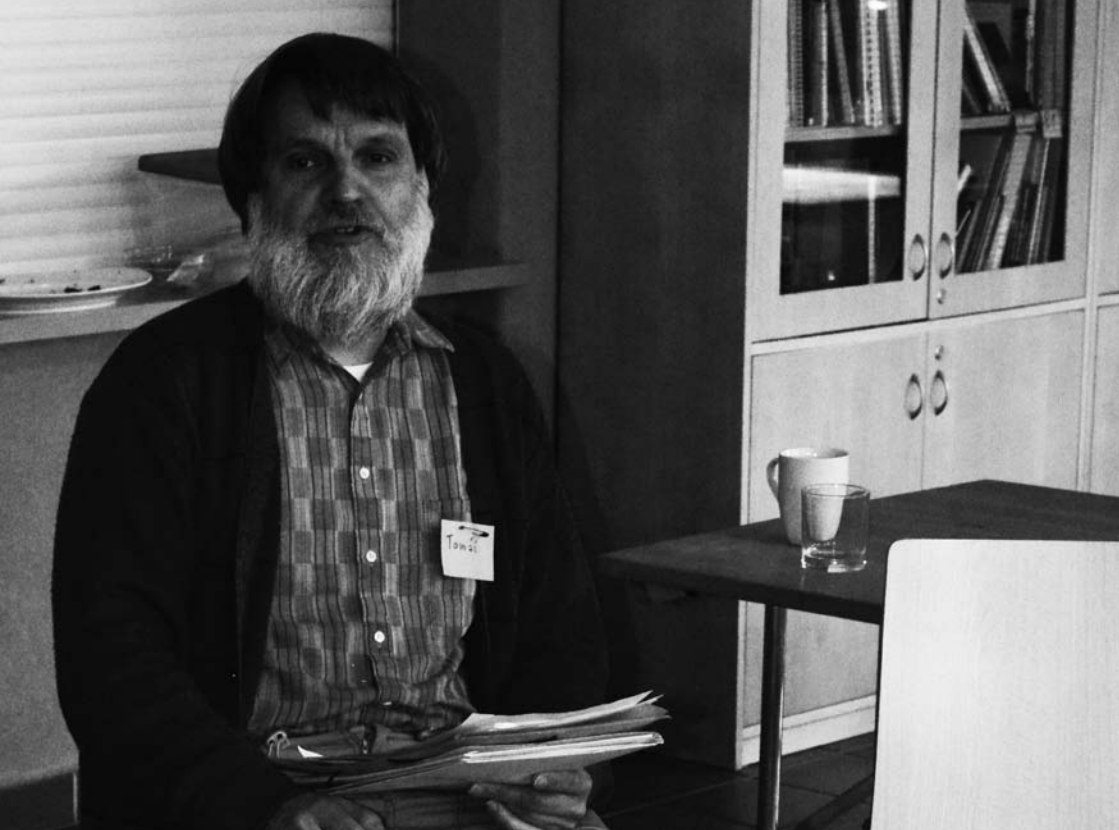
Hostětínský sad pod sněhem vypadal jako z pohádky, oheň v obecní výtopně utěšeně plápolal, po vesnicích chodily fašankové průvody a my zatím nad sklenkou slavného moštu z místních jablek probírali nelehkou budoucnost světa, jejíž možné scénáře symbolicky připomněl vůbec první programový blok, shrnující výsledky klimatické konference v Paříži. Zapálená skupina účastníků, která se na Otevřeném prostoru opět sešla, pak přemýšlela o tom, jak by tato budoucnost mohla být lepší. Hovořili jsme o tom, jak by měla vypadat společensky prospěšná věda, čím mohou k lepším zítřkům přispět podnikatelé, jak by se měly zařídit domácnosti, jak komunity, obce či města, která budoucím výzvám přizpůsobit státní instituce.

Účastníci sdíleli zkušenosti s praktickými řešeními, program ale obsáhl i filosofičtější debaty – jaká úroveň vládnutí se pro klimatická opatření hodí nejlépe? Jak zajistit, aby naše resilience zůstala otevřená a pružná a nestala se ustrašenou a defenzivní? Podnětná byla také diskuse o osobní resilienci a udržitelnosti – jak v návalu práce na záchraně světa nezapomenout na svoji vlastní spokojenost? (Tuto debatu se ale bohužel nepodařilo přetavit do sborníkového textu, protože její moderátorky byly, jak jinak, příliš vyčerpány.)

Ani na tomto ročníku Otevřeného prostoru nechyběl zahraniční host. Tentokrát to byla Holly Tiffen z hnutí Transition v anglickém městečku Totnes. Hollyin optimistický přístup přinesl do skupiny pozitivní energii a její zkušenosti dodaly našim debatám zajímavou perspektivu. Lidská mysl se ale nesyť jen intelektuálními diskusemi – o všestranné protažení ducha i těla se tentokrát postaral Jan Albert Šturma, který krásnou krajinu v okolí Hostětína neváhal využít k několika geobotanickým exkurzím. Trochu jinou zkušenost ze společného rozhovoru přinesla také Hanka Bernardová, jejíž councilový kruh byl silným zakončením semináře.

V letošním roce završily semináře Otevřený prostor svou první dekádu, což jistě svědčí o jejich vlastní resilienci. Je příjemné vidět, jak se účastníci těchto setkání vrací a referují o tom, jaké projekty na základě kontaktů z předchozích ročníků započali – pár inspirativních příkladů najdete v příspěvku o potravinové suverenitě, mnoho dalších ale jistě raší pod povrchem. Snad tak i tyto akce přispívají k vytváření sice roztroušené, ale stále soudržné a možná o to odolnější, komunity.

Lucie Sovová, Wageningen, červen 2016

2

Co se (ne)povedlo v Paříži

Záznam z diskuse, kterou vedl Tomáš Fiala.
Zapsali Jiří Guth a Tomáš Fiala.

Názory významných osobností na výsledky klimatické konference konané v Paříži v prosinci 2015 se liší. Václav Klaus považoval konferenci za zcela zbytečnou, Miloš Zeman označuje její závěry za pouhou deklaraci. Vladimír Špidla zastává názor, že bylo dosaženo maxima možného. Martin Bursík je optimistou, podle jeho názoru politici konečně vyslyšeli názory vědců a pařížská konference znamená konec fosilních paliv. Veřejný intelektuál George Monbiot prohlásil, že v porovnání s tím, jak to mohlo dopadnout, je to zázrak, ale v porovnání s tím, co mělo být uděláno, je to katastrofa.

Za úspěch lze považovat, že závěrečnou dohodu schválilo téměř 200 zemí, čemuž přispěla aktivita francouzské diplomacie již řadu měsíců před zahájením konference. EU vystupovala mnohem aktivněji než na předešlých klimatických konferencích, USA díky prezidentu Obamovi rovněž zaujímaly vstřícnější a konstruktivnější postoj. Výsledná dohoda sází na „měkkí“ princip než dohody předchozí. Namísto prosazování jednotných cílů, jejichž nesplnění by bylo sankcionováno, stanovuje dobrovolné závazky, jejichž plnění se bude pravidelně vyhodnocovat, ovšem bez sankcí. Zkušenosti z dosavadního fungování EU ukazují, že takový postup vede k dosažení většiny požadovaných cílů spíše, než hrozba sankcí, v jejímž důsledku se všechny země snaží, aby byl přijatý závazek co nejnázne splnitelný, tedy co nejmenší.

Stále se však nepodařilo najít přijatelný kompromis mezi zájmy globálního Severu a globálního Jihu. Delegáti z globálního Severu na konferenci vyvíjeli tlak na Čínu, Indii, Brazílii, Jihoafrickou republiku a další země, aby nebránili přijetí navrhované deklarace (ke zmírnění odmítavého postoje Číny nakonec přispěly vážné problémy se smogem, které stihly řadu čínských měst právě v období konání konference). Ze zemí globálního Jihu se naproti tomu ozývá oprávněný argument, že země globálního Severu dosáhly svého současného bohatství za cenu velkého množství emisí. Posuzování odpovědnosti za stávající situaci a hledání cest k nápravě by proto podle nich nemělo vycházet z aktuální hodnoty emisí CO₂ jednotlivých zemí, ale z úhrnu dosavadních emisí od dob průmyslové revoluce. Právě ta způsobila zvýšení koncentrace CO₂ v atmosféře zhruba o 40 %.

Ve snaze kompenzovat tuto nerovnost vznikl (již dříve) Zelený klimatický fond, jehož prostřednictvím mají země globálního Severu finančně podporovat realizaci opatření ke snižování emisí a zlepšování klimatu na globálním Jihu. Země globálního Severu by měly přispívat kolem 100 miliard dolarů ročně, zatím ale fond obsahuje jen zhruba desetinu potřebných prostředků. Česká republika přislíbila pouze 110 milionů Kč. Podle V. Špidly by měly země globálního Severu zvýšit příspěvky na rozvojovou spolupráci se zeměmi globálního Jihu zhruba na desetinásobek. K fungování fondu je samozřejmě také důležité spolupracovat s nezaujatými odborníky a podporovat smysluplné projekty, což může zároveň motivovat další dárce.

Dávat klimatické změny do souvislosti s populačním růstem v zemích globálního Jihu je alibistické zjednodušení. Podle G. Monbiota roste spotřeba v některých zemích globálního Severu rychleji než populace v zemích globálního Jihu. Ke snížení populačního růstu by v řadě zemí vedlo odstranění chudoby – například v bohatších regionech Indie je porodnost na úrovni evropského průměru. Je však třeba hledat třetí cestu, z environmentálního hlediska není reálné, aby celý svět dosáhl současné úrovně materiální spotřeby nejbohatších zemí.

Ke snížení emisí je proto nezbytné změnit některé dosavadní zvyklosti a spotřebitelské vzorce. Jedním ze stále častěji zmiňovaných kroků je omezení spotřeby masa – množství zdrojů potřebných pro výrobu masité stravy je několikanásobně vyšší v porovnání s vegetariánskou. V angličtině existuje výzva: cut down the meat – cut down the heat. Jde ale i o relativní drobnosti – zjistilo se například, že novoroční ohňostroje v Německu způsobily tak velké znečištění prachem, které běžně odpovídá období zhruba dvou měsíců.

Klimatická jednání směřují k tomu, aby globální průměrná teplota v porovnání s předindustriální úrovní vzrostla nejvýše o 1,5 stupně. Navzdory všem závazkům ale není jisté, zda je tento cíl uskutečnitelný. Od roku 1900 se totiž teplota zvýšila již zhruba o 1 stupeň a hladina oceánů vzrostla zhruba o 20 cm. Skeptici varují, že vzhledem k velké setrvačnosti přírodních procesů by ani okamžité zastavení vypouštění CO₂ do atmosféry nemuselo stačit, předpokládá se přitom jen postupné snižování emisí. Podle realistických odhadů by k zachování hranice 1,5 stupně bylo nutné do roku 2050 zcela zastavit další vypouštění CO₂ a zhruba do roku 2070 pak i vypouštění dalších skleníkových plynů. Uvažuje se rovněž o „dodatečném odčerpávání“ části CO₂ z atmosféry pěstováním potřebného množství fotosyn-

tetizujících rostlin.

Podle textu McGladea a Ekinse v časopise Nature (viz odkaz na konci článku) je pro udržení průměrného globálního oteplení pod 2 stupně nutné, aby zhruba třetina současně známých zásob ropy, polovina zásob plynu a 5/6 zásob uhlí zůstalo nevytěžených. Nedávno schválené prolomení limitů těžby uhlí v ČR je tedy v přímém rozporu s klimatickými cíli.

Ke snížení emisí mohou do značné míry přispět i ekonomické nástroje. Nabízí se např. ukončit dotace na uhelné kotle a jiná zařízení používající fosilní paliva, a naopak tato paliva zatížit větší daní. Emisní povolenky by se neměly přidělovat zdarma. Rovněž by mělo být zavedeno zdanění paliva používaného při mezinárodní lodní a letecké dopravě. Snižování emisí může přinášet velké ekonomické změny. Vznikne řada pracovních míst (např. ve stavebnictví – zateplování domů), ale řada míst zanikne, především v těžebním průmyslu. To může přinést hospodářské potíže v zemích, kde je těžba hlavním odvětvím. Nejen ekologické, ale i ekonomické škody způsobené klimatickou změnou jsou nicméně stále několikanásobně vyšší než předpokládané náklady na zabránění těmto škodám.

Vladimír Špidla označil Českou republiku za vysoce emisní zemi s nízkými emisemi. Během posledních desetiletí se sice podařilo snížit emise zhruba o 35 %, stalo se to ale díky útlumu řady průmyslových odvětví, nikoli zaváděním nízkemisních technologií. Česká republika takto může stačit stanoveným emisním limitům zhruba do roku 2030. Pokud ale do té doby nedojde ke změně některých zastaralých „nečistých“ technologií, mohou se výrobky českého průmyslu stát terčem tzv. ekologického bojkotu, tedy odmítání produktů, při jejichž výrobě vznikají nadměrné emise. Je tedy nezbytné vyvíjet nátlak na politickou reprezentaci a především dále šířit osvětu mezi širokou veřejností. Podle průzkumů zastává téměř 30 % obyvatel ČR názor, že žádná klimatická změna neprobíhá ani nehrozí. Přitom stojíme z globálního hlediska před velkou výzvou. Jsme první generací, která začíná vážně počítovat dopady klimatických změn, a (velmi pravděpodobně) poslední generací, která tomu může zabránit. Je však naděje, že se to podaří? Má smysl se o to pokoušet? Jistě.

„Naděje není to přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že má něco smysl - bez ohledu na to, jak to dopadne.“ (Václav Havel)

ODKAZY:

McGlade, C. & Ekins, P., 2015: The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2°C. Nature 517, str. 187–190. Dostupné online: <<http://www.nature.com/articles/nature14016.epdf>>

3

SUSY – evropská kampaň na podporu sociální a solidární ekonomiky

Záznam z diskuse, kterou vedla
Markéta Vinkelhoferová.

Zapsaly Jana Udvardiová a Iva Sobotková,
příspěvek zpracovala Markéta Vinkelhoferová.

Markéta V. představila kampaň SUSY, která běží v letech 2015 – 2018 ve 23 zemích Evropské unie. Poněkud záhadný název je zkratkou anglického sousloví Sustainable and Solidarity economy (udržitelná a solidární ekonomika). Hlavním cílem SUSY je propagovat ekonomiku, která není založena jen na maximalizaci zisku. V Česku kampaň koordinuje Ekumenická akademie ve spolupráci s organizacemi P3-People, Planet, Profit, sítí TESSEA a Trastem pro ekonomiku a společnost.

Kampaň SUSY je navázaná na mezinárodní síť na podporu sociální a solidární ekonomiky RPESS, která sociální a solidární ekonomiku definuje jako hnutí usilující o změnu ekonomického systému směrem k naplňování potřeb jednotlivců s ohledem na komunity. Na Otevřeném prostoru jsme se shodli na následujícím pojetí sociální a solidární ekonomiky: jedná se o aktivity, které nejsou založeny na sobeckém vytváření zisku, nýbrž na zajištění důstojného životy lidí (s ohledem na přírodu). Zajímavou perličkou je, že se této debaty účastnily samé ženy, čímž podtrhly silný genderový aspekt sociální a solidární ekonomiky: v zemích globálního Jihu i Severu ji totiž většinou praktikují právě ženy. Jejich práce je přitom často „neviditelná“, a to nejen při společensky prospěšných ekonomických aktivitách.

Hlavní aktivity kampaně SUSY probíhají v logickém sledu. Projekt začal výzkumem situace v poli sociální a solidární ekonomiky (SSE) ve vybraných regionech EU. U nás i v cizině existuje množství fungujících iniciativ. Jedním z cílů této etapy tak bylo vybrat příklady dobré praxe, na kterých by se demonstrovaly principy SSE. V Česku jsme zvolili dvě družstva: Fair & Bio pražírnu v Kostelci nad Labem a pražskou kavárnu ROH. Dalším krokem k šíření povědomí o sociální a solidární ekonomice bylo natočit video-medailonky, kde vystupovali nejen samotní členové vybraných iniciativ, ale i odborníci. Medailonky jsou spolu s dalšími příklady z celé Evropy ke zhlédnutí na youtube kanálu SUSY - Sustainable and Solidarity Economy.

Proč jsme jako české příklady dobré praxe zvolili právě družstva? Cílem bylo jednak propagovat více než stopadesátiletou tradici svépomocného demokratického podnikání v českých zemích, zároveň se ale stanovené charakteristiky příkladů dobré praxe velmi podobají družstevním principům: solidarita uvnitř i navenek, kolektivní vlastnictví, společné a demokratické vedení (jeden člen – jeden hlas), kapitál pod kontrolou, šetrnost k životnímu prostředí a pozitivní dopad na komunitu. Projekt SUSY pracuje s předpokladem, že sociální a solidární ekonomika může přispět nejen ke spravedlivějšímu nastavení vztahů mezi globálním Severem a Jihem, ale i ke snižování nerovností uvnitř jednotlivých zemí. V Česku budou kromě družstevnictví hlavními tématy SUSY také sociální podnikání, potravinová suverenity a nerušt.

Příklady dobré praxe SSE (od skupin komunitou podporovaného zemědělství a bezobalových obchodů přes fairtradové iniciativy až po sociální podniky či družstva) budou zaznamenány na celoevropské on-line mapě. Cílem je propojit nejen ty, co SSE dlouhodobě praktikují, ale i nové aktéry z oblasti vzdělávání a veřejné správy (obce, místní akční skupiny, Ministerstvo práce a sociálních věcí). Ukazuje se totiž, že právě oni jsou klíčoví pro vytváření žádoucích politik na podporu společensky prospěšných ekonomických aktivit – dobrým příkladem jsou třeba granty na podporu integračního sociálního podnikání vyhlášené v rámci Operačního programu zaměstnanost (Evropský sociální fond).

Díky kampani SUSY také propagujeme principy SSE na akcích pro veřejnost – například Férová Letná, slavnosti fairtradového a lokálního jídla a pití v květnu 2016 nebo Evropské setkání komunitou podporovaného zemědělství v Ostravě v září 2016. V rámci kampaně SUSY také v České republice proběhlo turné dvou hostů z Indie (na semináři jsme se bavili o jeho přípravách, návštěva se pak uskutečnila v dubnu 2016). Ti měli demonstrovat, jak iniciativy sociální a solidární ekonomiky reagují na potřeby komunit v jejich zemi. Jednalo se o Ashishe Kothariho, který na konferenci v Praze a semináři v Brně představil koncept radikální ekologické demokracie. Lakshmi Narayanan se zase podělila o zkušenosti ze své práce v rámci odborů a družstva sběraček odpadu. Rozhovory s nimi vyšly v časopise Sedmá generace (A. Kothari) a kulturním čtrnáctideníku A2 (L. Narayanan) a jsou k přečtení i na webu SUSY: www.solidarni-ekonomika.cz. Oba hosté navštívili kromě výše zmíněné Fair & Bio pražírny a kavárny ROH i Centrum Veronica Hostětín a brněnskou kavárnu Tři ocásci. Ashishova domovská organizace Kalpavriksh má dlouhodobou družbu s Katedrou environmentálních studií FSS MU, kde působí Naďa Johanisová.

V rámci naší debaty jsme probraly také překážky, které stojí společensky prospěšným ekonomickým iniciativám v cestě. Může to být samotný kapitalismus, pokud ho chápeme jako honbu za ziskem za každou cenu a konkurenční boj. Systém soutěže nutí podniky ke stále větší redukci lidské práce a vykořisťování přírody (Nada J. k tomu doporučila knihu Edgara S. Cahna: No More Throwaway People). Konkurence vede k sociálnímu vylučování, zvyšování nerovností mezi lidmi, regiony i celými zeměmi a kontinenty. Solidární ekonomika proti tomu staví jiné zájmy než pouhý zisk: snahu využívat místní zdroje pro místní spotřebu a podporu lokální ekonomiky. Tím zároveň zamezuje neblahým následkům naší spotřeby na druhém konci planety, ať už jde o těžbu nerostných surovin a s ní spojené konflikty (příkladem budiž minerál coltan v našich mobilech) nebo spotřebu fosilních paliv vedoucí k extrémním klimatickým jevům.

V neposlední řadě jsme hovořily o tom, že je třeba u nás rozšířit vnímání sociálního podnikání – z charity či vytváření pracovních míst pro zdravotně znevýhodněné na společensky prospěšnou ekonomiku. První vlašťovkou mohou být například tzv. environmentální sociální podniky, které se nebudou zabývat integrací znevýhodněných lidí na trhu práce, ale budou klást důraz na environmentální a lokální přínos. Tento typ podniků může letos poprvé čerpat podporu v rámci Operačního programu zaměstnanost – a to nejen od MPSV či pražského magistrátu, jak tomu bylo doposud, ale i prostřednictvím místních akčních skupin (MAS). Ty mají v náplni práce také podporu sociálního podnikání, nově proto budou moci v rámci své územní působnosti rozdělovat granty na rozjezd takových organizací. Záměrem je, aby se finanční podpora efektivněji dostala tam, kde je potřeba a kde existují lidé se zajímavými nápady na podnikání prospěšné místu i přírodě. Bude jistě podnětné sledovat, jaké zajímavé iniciativy se objeví.

4

Potravinové projekty v Transition Town Totnes

Záznam z prezentace a diskuse,
kterou vedla Holly Tiffen.
Zapsala Holly Tiffen, přeložila a upravila
Lucie Sovová.

Holly T. z Transition Town Totnes¹ představila přehled různých projektů, které tato skupina za devět let své dosavadní existence realizovala v oblasti potravin.

Gardenshare („Zahradní podíl“) propojuje lidi, kteří mají zahradu, ale nemohou se o ni starat, s těmi, kdo by rádi pěstovali ovoce nebo zeleninu, ale nemají přístup k půdě. Dobrovolná koordinátorka se po dobu trvání projektu individuálně setkávala se zájemci z obou stran a zprostředkovávala vzájemný kontakt vhodných dvojic – nejprve po telefonu a následně na osobní schůzce. Na té se obě strany dohodly na podmínkách spolupráce – sdílení části úrody s majitelem zahrady, vzájemné respektování soukromí apod. Za pět let trvání se do projektu zapojilo kolem 70 lidí, větší zájem přitom byl ze strany majitelů zahrad, než potenciálních zahrádkářů. Systém nyní funguje na celonárodní úrovni: www.landshare.net.

Holly se zajímala, zda něco podobného funguje v České republice, přišli jsme ale jen s příkladem komunitní zahrady Kuchyňka na Praze 8, kde původní majitel přenechal zahradu k užívání skupině lidí. Jana U. upozornila, že několik malých komunitních zahrad funguje také v Bratislavě a ve Zvoleně, alespoň v jednom případě přitom mají i integrační dimenzi – pracují s místními Romy.

Incredible Edible („Neuvěřitelně jedlé“) byl projekt na vysazování jedlých salátů, bylinek apod. na vyvýšených záhonech na veřejných prostranstvích ve městě, včetně např. vlakového nádraží nebo parků. Cílem projektu bylo vytvořit možnost si zadarmo nabídnout jídlo z veřejného záhonku, což je v britské kultuře nezvyklá představa.

Fruit and Nut tree project („Projekt ovocných a ořechových stromů“) rovněž povzbuzuje lidi ke sklizení potravin ve veřejném prostoru. Podporuje pocit vlastnictví nebo nároku na parky a podobná místa, která mnohdy vnímáme jen jako prostranství spravovaná městem. Na místním hřbitově, v parcích a v městském arboretu nyní rostou jabloně, hrušně, jedlé kaštiny, ořešáky, lísky a mandloně. V projektu pracují výhradně dobrovolníci. Ukázalo se nicméně, že je snadné lidi nalákat na sazení stromů, daleko těžší je ale je přesvědčit k tomu, aby se o stromy starali dlouhodobě.

Food Mapping („Mapování jídla“) byl projekt vedený celostátní organizací, která využila Totnes jako pilotní město předtím, než tutéž myšlenku rozšířila po celé Anglii. Dobrovolníci zapojení do projektu provedli rozhovory se všemi klíčovými aktéry místního potravinového systému. Sledovali cestu vybraných výrobků potravinovým řetězcem až na hranice území, které bylo definované jako „místní“. Například pro potravinový řetězec klobásy se bavili se spotřebitelem, který ji jedl, obchodníkem, který ji prodal, zemědělcem, který choval prasata, zaměstnancem jatek, kde prasata porazili, a dalším zemědělcem, který vypěstoval krmivo – tato fáze byla ale zpravidla už za hranicemi vymezeného území. Výsledná zpráva jasně odhalila bariéry pro lokální potraviny, mnoho z nich by se přitom dalo aplikovat i na Českou republiku. <http://www.cpre.org.uk/resources/farming-and-food/local-foods/item/2042-from-field-to-fork-totnes>

Food-link („Spojení jídlem“) je projekt navazující na Food Mapping. Jeho cílem je ve spolupráci s místními výrobci, obchodníky a restauracemi překonat překážky, které podle předchozího mapování brání rozvoji místních potravinových systémů. Holly v tomto projektu pracovala na částečný úvazek. Provedla rozhovory s dvaceti farmáři, aby zjistila, jak se za poslední tři generace změnilo místní zemědělství a plodiny pěstované pro lidskou spotřebu. Zjistila, že v minulosti ani v současnosti se v okolí nepěstovaly žádné obiloviny ani luštěniny pro lidskou spotřebu, je tu ale stále přetrvávající tradice pěstování těchto plodin na krmivo. Na základě této mezery v místní produkci potravin vznikl další projekt, Grown in Totnes.

Grown in Totnes („Vypěstováno v Totnes“) usiluje o vytvoření místního řetězce obilovin a luštěnin. Pěstování i zpracovávání těchto plodin by mělo proběhnout v okruhu 30 mil (48 km). Jako první plodinu vybrali iniciátoři projektu oves, kterému se podle místních farmářů ve vlhkém podnebí jihozápadní Anglie daří – tradičně se zde pěstuje jako krmivo. Padla otázka, zda je nějaký rozdíl mezi krmnými odrůdami ovesa a těmi, co se hodí pro lidskou spotřebu. Podle Holly je známe, že se některé odrůdy lépe hodí na mletí, kupodivu ale semenářské společnosti vůbec neřeší chuť, barvu, texturu a podobné charakteristiky, zaměřují se jenom na výnosnost. Nejvhodnější odrůdu tedy musí místní zemědělci a aktivisté teprve vyzkoušet.

1 O hnutí Transition více v příspěvku 9 Evy Hauserové

Velkým krokem v tomto projektu je pořízení zařízení na zpracovávání ovsu, na něž se zaměřila crowdfundingová kampaň v květnu 2015. Během 31 dnů proběhlo 24 událostí souvisejících s ovsem. Materiální náklady na kampaň i platy zaměstnanců pokryl grant od neziskové nadace. Podařilo se vybrat 26 000 liber, dalších 6 000 liber projekt získal z grantu, 10 000 liber věnoval anonymní dárcé. Kromě finančních přínosů kampaň přispěla také k marketingu ovesných výrobků mezi budoucími zákazníky. Zároveň se podařilo vybudovat tým podporovatelů, na které se organizátoři mohou v budoucnosti obrátit o pomoc. www.buzzbnk.org/grownintotnes.

V diskusi jsme hovořili o tom, že malá zpracovatelská zařízení jsou ohrožená, protože nejsou ekonomicky výhodná. Jedním z úspěšných českých příkladů jsou hostětínská sušírna ovoce a moštárna. Malá zpracovatelská zařízení často vyrábí dražší věci, které se pak prodávají jako speciality. Podle dalšího komentáře je nedostatek malých zpracovatelských zařízení systémovou chybou kapitalismu a centralizace výroby.

Debata se dotkla také některých obecnějších otázek, například jak do podobných projektů zapojit veřejnost. Podle Holly musí lidi téma v první řadě oslovit. Například projekt Grown in Totnes iniciátoři představili v květnu 2013 na Fóru místních podnikatelů. Tam si ověřili, že veřejnost tento koncept zajímá, což bylo klíčové pro jeho rozvoj. Hnutí Transition Towns klade důraz na pozitivní přístup, věří, že kampaně by měly být také zábavou. Nové projekty se snaží aktivně dostat mezi lidi, často prostřednictvím nějaké události nebo schůzky. Oblíbeným prostředkem ke sblížení je také společné jídlo. Takový způsob je podle Holly efektivnější, než roznášet letáky. Pomáhá také, že Totnes je relativně malé – má 8 000 obyvatel a všichni se znají. Městečko navíc naštěstí přitahuje lidi, kteří rádi podpoří místní jídlo, je tady velká alternativní scéna, spousta lidí je uvědomělých v otázkách zdraví a výživy. „Kdybych něco takového dělala v Praze, vybrala bych si nejprve nějakou sympatickou čtvrť, protože tak můžete začít se skupinou sprátených lidí. Výhoda Prahy by zase byla, že můžete výrobky nabízet většímu počtu lidí,“ řekla Holly.

Další otázka se týkala zapojení místních škol a dětí. Řada projektů Transition Town Totnes spolupracuje se školami, podílely se třeba do vysazování ořechových stromů. V budoucnu by ale iniciativa chtěla na mládež cílit více projektů. V Česku a na Slovensku mohou podobné pokusy narazit na zákaz používat ve školních jídelnách ovoce a zeleninu, které žáci vypěstují na školní zahradě. České a slovenské zákony se odvolávají na evropskou legislativu, která ale dost možná ve skutečnosti není tak přísná. Touto problematikou se zabývá například iniciativa Skutečně zdravá škola – viz <http://www.skutecznavaskola.cz>

5

Angažovaná klimatická věda a společnost

Záznam z diskuse, kterou vedla a zapsala Helena Jaloševská.

Cílem diskuse bylo pokusit se odpovědět na otázky, jak překonat zeď mezi odborníky a veřejností, jak zintenzivnit spolupráci vědeckých pracovníků s veřejností a nevládními organizacemi, podpořit medializaci vědy a uplatňování výsledků výzkumů do osvěty a praxe. Na diskusi se sešli jak zástupci nevládních organizací, tak i zástupci univerzit. Závěrem jsme se pokusili definovat doporučení pro zlepšení současného stavu.

Zástupci neziskových organizací (NNO) se shodli na potřebě rozsáhlejší spolupráce s vědeckou sférou. Problematika klimatické změny je poměrně složitá, nevládním organizacím by proto pomohlo získat solidní a zároveň srozumitelná vědecká data, o něž by se mohly opírat v osvětových programech. Současně jsme se shodli, že vědci často nedisponují komunikačními dovednostmi ani prostředky potřebnými k propagaci své práce. V tomto ohledu by pro ně spolupráce s NNO mohla být užitečná. Helena J. a Karolína S., které v neziskovém sektoru působí, ale zároveň uznávají, že na budování kontaktů s vysokoškolskými pedagogy nemají kapacity, nebo si to dosud nedávaly jako prioritu.

Problém nedostatku času a pracovních sil popisují i členové akademické sféry (Vratka J., Alice D., Tomáš F., Kačka M.). Pedagog na vysoké škole nemá kapacitu na víc, než je rozsah jeho činnosti na aktuálně řešeném výzkumném projektu. Systémově je problém v tom, že hodnocení vědeckých pracovníků nezohledňuje medializaci výzkumných zjištění, ale prakticky pouze množství publikovaných článků. Pokud vědec neplní „body“, hrozí mu mnohdy až ztráta pracovního místa. To je sice pozitivní z hlediska aktivizace vědce k činnosti, na druhou stranu tento tlak může přispívat k nedostatku motivace či sil pro další aktivity. Na některých pracovištích jsou i zadání studentských prací navázaná na řešení projekty a na další témata nezbyývá prostor. Zejména u technologických výzkumů je pak podle Alice běžnější spolupráce s firmami a průmyslem, než s neziskovým sektorem.

Zejména v souvislosti s klimatickými změnami zazněla také obava, nakolik mohou vědci vstupovat do veřejné debaty, aniž by byli chápáni jako aktivisté v pejorativním smyslu toho slova. Současně ale Yvonna G. připomněla, že vědec je placen z veřejných prostředků, a proto by jeho prioritou mělo být posunovat výsledky svého výzkumu směrem k veřejnosti. Míra angažovanosti je podle Yvonniny otázkou osobní morální odpovědnosti – ona sama má zkušenosti z akademické sféry, vede nevládní organizaci a je členkou zastupitelstva.

Dále Yvonna upozornila na existující klimatickou koalici – Vědecké klimatické fórum, což je neformální sdružení vědců a expertů, které má za cíl posílit vědeckou kapacitu pro komentování světového dění. Fórum koordinují Centrum pro otázky životního prostředí UK, Komise pro životní prostředí AV ČR, Klimatická koalice a Informační centrum OSN v Praze.

Návrhy a doporučení na zlepšení současného stavu:

Nejefektivnější opatření spatřujeme ve změně způsobu hodnocení vědců, tedy nehodnotit vědeckou práci pouze na základě vykázaných grantů, ale také například za medializaci výzkumu, popularizaci klimatické vědy, případně za aktivity podporující spolupráci vědecké sféry s veřejností. Je důležité nechat vědcům prostor reflektovat aktuální potřeby/problémy společnosti. Pro řadu akademiků by mohlo být užitečné další vzdělávání v oblasti medializace výstupů – například praktické kurzy „Jak komunikovat klimatické změny s veřejností“. Současně by mohlo být velkou motivací oceňování angažovaných vědců – například ocenění Akademie věd (obdoba americké ceny za občanskou statečnost). Pro vysoké školy a zejména studenty jsou přínosné soutěže studentských prací, které realizuje například Krasec v Jihočeském nebo Lipka v Jihomoravském kraji. Toto sledujeme jako efektivní způsob medializace vědeckých prací a doporučujeme tyto soutěže podporovat.

Nevládní organizace by měly aktivně vyhledávat kontakty na odborné vědecké pracovníky a ve spolupráci s nimi by pak mohly zpracovávat a plánovat osvětové a vzdělávací aktivity. Dále doporučujeme nevládním organizacím více využívat databáze studentských prací, v nichž je mnoho témat například právě z oblasti resilience již zpracováno, dá se z nich čerpat a na ně odkazovat.

Současně vidíme potenciál v portálu Věda v akci, který spravuje Zelený kruh. Portál je v současnosti bohužel neaktualizovaný. Bylo by dobré zjistit zájem nevládních organizací, studentů a vysokých škol, a případně dále pokračovat v provozu tohoto portálu a jeho propagaci.

ODKAZY:

Nadační fond Neuron - www.nfneuron.cz, podporuje vědu a rozvíjí mecenášství v oblasti vědy a výzkumu v České republice.

Národní kontaktní centrum – gender a věda - www.genderaveda.cz

Blok expertů - [https://kisk.phil.muni.cz/cs/při Kabinetu informačních studií a knihovnictví \(KISK\) akademické pracoviště Filozofické fakulty Masarykovy univerzity](https://kisk.phil.muni.cz/cs/při%20Kabinetu%20informačních%20studií%20a%20knihovnictví%20(KISK)%20akademické%20pracoviště%20Filozofické%20fakulty%20Masarykovy%20univerzity). Zaměřuje se na studium vztahu lidé–informace–technologie a výuka z velké části probíhá formou projektů úzce propojených s praxí.

Věda v akci - www.vedavakci.cz, burza výzkumných témat, Zelený kruh

Prohlášení Vědeckého klimatického fóra 2015 - neformálního sdružení vědců a expertů (koordinováno Centrem pro otázky životního prostředí UK, Komisí pro životní prostředí AV ČR, Klimatickou koalici a Informačním centrem OSN v Praze) http://bezpecnostniforum2015.cz/wp-content/uploads/PROHLASENI_VKF_2015_FINAL.pdf

PUBLIKACE:

Čada, K., K. Ptáčková, T. Stöckelová, 2009: Věda a nevládní organizace: zkušenosti, možnosti, inspirace. Zelený Kruh, Praha

Krajhanzl, J., Š. Zahradníková, R. Ondřej, 2010: Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí. Zelený kruh, Praha.

Obě publikace jsou dostupné v pdf na <http://www.zelenykruh.cz/>

6

Adaptační strategie obcí

Záznam z diskuse, kterou vedl Jirka Guth.
Zapsali Tomáš Pelíšek a Jirka Guth.

Praha chystá – dala si na to dva roky – adaptační strategii (AS), tedy koncepci přizpůsobení se změně klimatu. Adaptační strategie má dvojí funkci, je víceméně závazná pro orgány města (jako veřejnoprávní korporace) a zároveň víceméně směrodatná pro všechny, kdo v Praze bydlí nebo působí.

Pro zajímavost, AS Evropské unie má 11 stran, AS České republiky 130 a AS Frankfurtu nad Mohanem (v Evropě považován za lídra v klimatických adaptacích) 19 stran. Tak kolik stran má mít ta pražská? Shodli jsme se, že by strategie měla operovat v časovém horizontu 5-8, nejvýš 10 let. Samotná strategie může být stručná, pokud na ni navazuje jednak akční plán (nejspíš na rok) a hlavně manuál pro občany i úředníky (například o tom, jaké stromy sázet a proč).

V diskusi padlo, že by se adaptační strategie mohla vztáhnout i k cílům udržitelného rozvoje (SDGs). Mnohé místní akční skupiny (MAS) také připravují adaptační strategie – aktuálně na roky 2014-2020. Šablona či katalog opatření vypadají prakticky, ale neměly by nahradit rozpravu nad místními problémy.

Shodli jsme se na potřebě průběžné informační a osvětové kampaně (lidé musejí celou dobu vědět, co se děje a proč), ale už ne na tom, jestli do tvorby celoměstské strategie veřejnost nějak účinně zapojit. Co mohou lidé navrhnout, o čem „hlasovat“ (možná i bez uvozovek)? Do místní implementace by se lidé jistě zapojit měli. Jak ale i u celoměstské strategie zajistit, aby ji vzali za svou a nechápali ji jako nějaké příkazy od úředníků?

Přemýšlíme, zda bychom dokázali vymyslet nějaké on-line hlasování, aby se mohli zapojit všichni občané. Třeba navrhnout 5 tezí k seřazení – a tu pozor, jak, podle čeho? Nejdůležitější? Nejprůstřednější? Nejproveditelnější? Nebo 5 oblastí k řešení, což by reflektovalo rozložení priorit ve společnosti. Přes sociální síť a on-line plošnou participaci můžeme zkusit získat ty aktivní a pokud možno reprezentující lidi. Zástupci veřejnosti by se mohli zapojit i do tvořící či řídicí pracovní skupiny, bylo by ale třeba zvážit nějakou hierarchickou strukturu.

Petr B. navrhuje, aby se lidé podíleli hlavně na obecnějším koncepčním rozhodování a detaily nechali na odbornících, jiní účastníci to vidí skoro i opačně. I odborníci mají nějaké (světo-)názory, metodicky vzato „bias“ (předsudky, zaujatost).

Na rovinu o participaci: jde jen o pocit občanů, že jsou do věci zapojeni, nebo se mají na rozhodování skutečně podílet?

V Praze by bylo dále vhodné přizvat Metropolitní ozvučnou desku (MOZD) – poněkud elitářskou a uzavřenou, ale přeci jen externí skupinu „vlivných osobností“¹. Nemělo by se zapomenout na neziskovky, podnikatele, občany. Nepochybně by se měly zapojit městské části, i když je to náročné na vyjednávání.

Konkrétní adaptační opatření je vhodné klasifikovat podle časové náročnosti (dlouhodobé, střednědobé, okamžité), podle nákladnosti, tematicky (voda, energie, výstavba, plánování, potraviny...) a podle cílových skupin (developeři, občané, komunální firmy). Co se týče samotné formy strategie, rozhodně by zde měly být zásady i návrhy na změny předpisů, manuálů atd. Schválením strategie se nedá zajistit zdaleka všechno, některá opatření lze ale zároveň podpořit různými dotačními programy a „měkkým“ tlakem například v rámci posuzování vlivů na životní prostředí (EIA).

Závěrem navrhujeme příklady konkrétních opatření v otázce dopravy: povinné zelené střechy nebo fotovoltaické panely na zastřešených parkovacích místech, zákaz vjezdu automobilů do centra Prahy (týká se lidí, kteří do centra dojíždí za prací), levnější nebo bezplatná městská hromadná doprava.

Podobná opatření lze ovšem provádět i bez písemně formulované strategie, jak dokládá příklad dobré praxe ze Šlapanic (Petr B.).

¹ MOZD je odborným poradním orgánem Rady hl. m. Prahy v otázkách rozvoje města. Základním úkolem je poskytovat radě zpětnou vazbu a podávat doporučení řešení konkrétních otázek souvisejících s rozvojem Prahy. Existuje od roku 2012, v současné době má 71 členů a schází se 3x – 4x ročně. Více na www.ozvucondeska.cz.

7 Je malé milé? Aneb resilience čeho?

Záznam z diskuse, kterou vedli
Přemysl Mácha, Yvonna Gaillyová
a Kateřina Majerová.
Zapsali Přemysl Mácha a Marie Křiváková.

V posledních letech se pojem resilience stal vysoce módním a mnohdy začal nahrazovat široce užívané pojmy jako udržitelnost, šetrnost, ekologická stopa, soběstačnost apod. Ne vždy je zřejmé, v čem se význam resilience liší od těchto dřívějších pojmů, a ještě větší zmatek panuje v oblasti užívání tohoto pojmu na jednotlivých úrovních analýzy. Nejčastěji se resilience používá ve vztahu k obcím či komunitám, ale objevují se také případy použití tohoto pojmu ve vztahu k domácnostem či dokonce jedincům (resilientním domácnostem a rodinné či individuální resilienci a soběstačnosti bylo nakonec věnováno i několik diskusních bloků na tomto semináři). O resilienci regionu, státu či dokonce nadnárodních či civilizačních celků se moc často nehovoří, případně se nad nimi explicitně či implicitně láme hůl.

Apriorní omezení resilience na úroveň komunit, domácností či dokonce jedinců však pro naši společnost může představovat větší hrozbu než klimatické změny, v souvislosti s nimiž se tento pojem nejčastěji užívá. Podporuje totiž sociální, ekonomickou, politickou i kulturní roztržitost vedoucí ke vzniku stále menších a uzavřenějších celků a vytýčování nových bariér (například „alimentární nacionalismus“, tedy dogmatická preference českých potravin, byť z opačného konce republiky, před potravinami blízkého původu, ale z druhé strany státní hranice). Omezuje se tak schopnost kolektivní reakce na globální hrozby, mezi něž klimatické změny patří.

Při úvahách o resilienci – ať už jí myslíme třeba houževnatost, odolnost či nezlomnost – je třeba brát v potaz společensko-prostorovou hierarchii hrozeb (globální změny mají různé sociální a environmentální dopady v různých regionech a lokalitách), možnosti jejich mitigace (tj. co s nimi můžeme realisticky dělat) a také vhodnou úroveň pro jejich governanci (tj. na jaké organizační úrovni a jakým způsobem lze neefektivněji těmto hrozbám čelit). S některými hrozbami se lze efektivně vypořádat na lokální úrovni, s jinými pouze na úrovni regionální, státní či globální. Na řešení těchto hrozeb by se tedy měl použít princip subsidiarity – řešení na co nejnižší (nejlokalnější) úrovni. Individuální, rodinné či lokální aktivity jsou pro jakoukoliv strategii resilience důležité a vzájemně se mohou potenciálně velmi pozitivně ovlivňovat. Je ale nutné o nich uvažovat v rámci větších celků a projektů. Nelze předpokládat, že lokální resilience automaticky vyřeší globální problémy a zajistí uchování moderní civilizace.

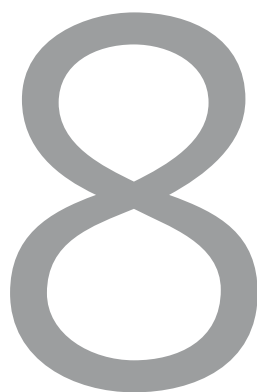
Jednou z příčin rostoucího tříštění společnosti je frustrace z neschopnosti ovlivnit směřování větších celků, popř. celého systému. Strategie odchodu ze systému však není řešením. Je třeba naopak aktivněji využívat dostupných demokratických mechanismů a systém na různých úrovních ovlivňovat a kultivovat a znovu skládat do jednoho celku.

V závislosti na typu hrozby a jejím socio-prostorovém dopadu je třeba uvažovat o vhodných nástrojích demokratické správy. Velký potenciál v současnosti nabízejí místní akční skupiny (MAS), které pokrývají asi 95 % rozlohy České republiky a sdílí podobné klimaticko-geografické podmínky. V současnosti připravují strategické plány a adaptační opatření na klimatické změny, přesahující rámec i možnosti jednotlivých obcí a umožňují domluvu na společných aktivitách. Místní akční skupiny ale nejsou vždy otevřené a responzivní, často jsou to jen administrátoři grantových schémat bez hlubšího zájmu o kultivaci regionu. Proto je důležité do těchto struktur pronikat a ovlivňovat je zevnitř, ale také shora skrze uživatelsky vstřícnou podporu (například Zelený kruh).

Místní komunity (osady, vesnice, ulice, čtvrtě, městečka) jsou rovněž vhodným rámcem pro řadu aktivit. Posilování komunit posiluje i jednotlivce, dává mu důvěru, že je schopen něco ovlivnit. Důležité je, aby přijímaná opatření byla založena na vnímané potřebě a ochotě něco obětovat a nebyla pouze pragmatickým využitím vnějších zdrojů. Projekty závislé na grantových schématech nejsou udržitelné a je třeba aktivně usilovat o realizaci aktivit z vlastních finančních a nefinančních zdrojů.

Důležité je mít informace o již realizovaných úspěšných projektech na různých úrovních, aby se jednotlivci, organizace a obce mohli inspirovat a zasíťovat. Zajímavé jsou například mapy sociálních inovátorů, které již existují například v Rakousku¹, či mapa komunitně řízených projektů v Devonu. Po celém světě se dějí velmi inovativní projekty směřující k resilienci, udržitelnosti a budování komunit – za všechny lze uvést například projekt komunitních prádelen, komunitní kino, sdílení kol, aut nebo dalších věcí (míchačky, vozíky za auto, grily, stroje aj.). Klíčové je, aby se lidé scházeli a měli možnost věci ovlivnit.

¹ Pozn. N. Johanisové při editaci: Mapa sociálních inovátorů existuje už i u nás: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Liska-SZ-Ashoka-zpracovala-mapu-socialnich-inovatoru-v-CR-Proc-373879> Užitečný při hledání místního zemědělce pro odběr jídla zblízka je adresář <http://www.adresarfarmaru.cz/>. Velmi inspirativní je i ekomapa Ekologického institutu Veronica: <http://www.veronica.cz/ekomapa/>

Bezobalové obchody jako ekonomická alternativa

Záznam z diskuse,
kterou vedla Renata Placková.
Zapsala Renata Placková.

V Olomouci funguje už více než deset let „biopotravinová banka“, tedy komunitní nákup a prodej potravin od různých dodavatelů (velkoobchodů, ale i zpracovatelů a pěstitelů). Členové předem složí peníze, za které se nakoupí ve velkém (po pytlích) zejména trvanlivé potraviny typu luštěnin, obilovin, sušeného ovoce apod. Zboží není na objednávku, ale členové se domlouvají, co v bance chtějí mít – přednost přitom dávají bio a/nebo lokálním potravinám. Potraviny si rozdělují na pravidelných schůzkách, na sypké potraviny si lidé nosí vlastní nádoby. Cena nákupu se odečítá z původního vkladu. Banka nemá oficiální účetnictví ani negeneruje zisk, má jen zprostředkovat dobré potraviny svým členům. Renata tuto biobanku už dva roky vede a aktuálně má v plánu ji rozšířit o bezobalový obchod fungující jako sociální podnik.

Sociálním podnikáním se rozumí komerční podnik s environmentálními a sociálními přesahy¹. V případě bezobalového obchodu s potravinami jde kromě úspory obalových materiálů také o podporu drobných zemědělců, preferenci co nejlokálnějších surovin a co nejkratšího dodavatelského řetězce. Obchod spotřebitelům zpřístupňuje potraviny, které nejsou běžně k dostání. Nabízí se také možnost zaměstnat znevýhodněné nebo diskriminované lidi.

I sociální podnik by měl vydělávat peníze a být finančně soběstačný, k čemuž pomáhá promyšlený podnikatelský záměr a jeho systematické naplňování. Nový obchod v Olomouci by tak ideálně měl fungovat zcela bez financování zvnějšku (miněno granty). S ekonomickou stránkou věci souvisí také nutnost mít určitý kapitál na začátek a provozní finance (zásoby na prodej) – tady Renata uvažuje o crowdfundingu jako možnosti předfinancování.

Dva pilíře sociálního podnikání – finanční životnost a ideové cíle – se mohou dostávat do konfliktu. Je například jednodušší nakoupit věci ve velkoobchodu, než vyjednávat s řadou malých dodavatelů, u nichž může nastat problém se spolehlivostí, množstvím a kvalitou surovin. Podnikatel musí najít cestu, jak vyvážit priority – neznepravit se původnímu záměru, ale zároveň mít plnohodnotný sortiment, případně umět zákazníkům vysvětlit, že některé suroviny občas nejsou v nabídce, protože je nelze momentálně koupit české (nebo třeba evropské).

Vedle lokálnosti potravin je další diskutovanou otázkou jejich kvalita, respektive značení – zda bio, nebo nebio. Formálně by prodejna měla být certifikovaná jako bio, aby mohla oficiálně prodávat bioprodukty². To ale není jednoduché ani levné, většina bezobalových obchodů tedy pravděpodobně touto cestou nepůjde. Provozovatel by tedy spíše měl znát své dodavatele (i zákazníky) a umět vysvětlit důvody, proč neprodává formálně certifikované biopotraviny, včetně informací o tom, kdo, kde a jak suroviny pěstuje, když třeba kontrolované nejsou.

Dalším možným úskalím je, že bezobalový obchod je u nás stále neobvyklý koncept, který je trochu mimo legislativu a úřady si s ním často neví rady (ve hře jsou hygienické, v případě živočišných potravin i veterinární předpisy). Nicméně momentálně jde o zajímavou možnost a snad životaschopnou alternativu, kterou si kupující najdou (a úřady neutlučou). Zatím jsou to první vlašťovky, nejdále se asi dostali v pražské skupině Bezobalu.org, kteří zároveň prošlapávají různé cesty – zkoumají legislativu a výklady úřadů, hledají vhodné dodavatele, prodejní a provozní postupy. Víceméně se samofinancují, ale začínali s granty a část peněz stále mají z jiných zdrojů, než je prodej.

Bavili jsme se také o možnosti zapojení bezobalových prodejen do nějakých lokálních měn. Ta je u nás zatím asi zcela neprozkoumaná (zejména kvůli omezenému fungování těchto měn a nutnosti mít veškerý prodej podchycený kvůli účetnictví, daním atd.). Nicméně je pravděpodobné, že část zákazníků bude mít k těmto konceptům blízko a mohli by mít zájem o platbu v alternativních měnách.

1 Pozn. N. Johanisové při editaci: Definice sociálního podnikání je ve skutečnosti složitější, nežli text naznačuje. Viz: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/principy-a-definice>.

2 Pozn. N. Johanisové při editaci: Aby mohla prodejna prodávat bioprodukty bez obalu, tedy z násypek, a zároveň je nadále označovat jako biopotraviny, musí podstoupit certifikaci bio, která ověří, že prodává pouze certifikované biopotraviny. Viz též stránky plzeňské prodejny <http://www.bioplaneta.org>.

KAM DÁL NA ROZUMY:

Bezobalu.org Institut pro podporu šetrné distribuce a uvědomělé spotřeby; Bezobalový obchod kvalitními potravinami

Crowdfundingová kampaň ve stylu komunitou podporovaného zemědělství, Biofarma Sasov u Jihlavy, faremní biovýrobna: <http://biofarma.cz/cz/vyzkum-clanky-publikace/faremní-masna-vyrobná-sasov-finale>

Olomoucbezobalu.cz První olomoucký bezobalový obchod (v provozu asi od dubna 2016)

9

Hnutí Transition ve světě a u nás

Záznam z diskuse, kterou vedla
Eva Hauserová.

Zapsala Kateřina Majerová,
upravila Eva Hauserová.

Holly Tiffen, která se zúčastnila semináře jako zahraniční host, patří k vůdčím osobnostem vůbec první přeměny obce – konkrétně městečka Totnes v jihozápadní Anglii – v duchu hnutí Transition (o některých projektech si můžete přečíst v Hollyině příspěvku č. 4). Proto jsme se v této komorní diskusi zaměřili především na její zkušenosti, ale prostor dostaly také zkušenosti a názory Nadi Johanisové, která byla u zrodu permakulturního hnutí u nás.

Hnutí Transition má své kořeny v permakultuře: v roce 2004 zadal permakulturní designér Rob Hopkins svým studentům v irské Kinsale College úkol, aby aplikovali permakulturní principy na otázku, jak by se lidská společnost mohla vyrovnávat s ropným zlomem. Studenti vytvořili akční plán, který mapoval cesty k udržitelné budoucnosti v oblastech energetiky, zdraví, vzdělávání, ekonomiky a zemědělství, a vymysleli i pojem Transition Towns – měst v přeměně. Z Kinsale se tato koncepce záhy přenesla právě do Totnes. Hnutí se lavinovitě šířilo a v květnu 2010 už existovalo v Británii, Irsku, Kanadě, Austrálii, na Novém Zélandu, ve Spojených státech, v Itálii a v Chile více než čtyři sta místních iniciativ, které nesly oficiální titul Transition Town. On-line mapa těchto míst je dostupná zde: www.transitionnetwork.org/initiatives/map

V hnutí Transition je důležitá myšlenka, že lidi není třeba strašit a nutit k nepříjemnému sebeomezování, protože hluboké změny společnosti, které nastanou, mohou ve skutečnosti být velice pozitivní. Lidé si budou pěstovat víc vlastního jídla, využívat místní materiály a energie, případně vlastní oběživo. Výsledkem bude obnova místních společenství a kvalitnější, klidnější a příjemnější život, i když ubude hmotného blahobytu v dnešním slova smyslu.

Holly T. zdůraznila, jak důležitá je celková radostnost hnutí Transition, pozitivní přístup místo zákazů. Podstatnou roli v tomto procesu hraje „osobní transition“, duchovní přerod každého z nás, změna našich hodnot. Výstižně to popisuje ve svých knihách třeba Joanna Macy, z další literatury lze doporučit knihy *Permaculture and People* od Looby Macnamara a *The Permaculture City* od Tobyho Hemenwaye. Vůbec nejlépe si lze o hnutí Transition udělat představu z filmu *In Transition 2.0*, který je dostupný na YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=FFQFBmq7X84>

Nada J. upozornila na princip „dig where you stand“ (kopej tam, kde stojíš), který popisuje skotský myslitel Alastaira McIntosh v knize *Soil and Soul*. Nabádá k tomu, abychom se při přechodu k udržitelnější budoucnosti inspirovali v tradicích vlastních předků, ať už praktických, sociálních či duchovních. Nada zmínila také užitečnost alternativních ekonomických modelů (například systémů místní měny a družstevního vlastnictví) v rámci hnutí Transition.

Dále jsme řešili otázku, zda se hnutí Transition ujme v České republice. Lidé jsou možná skeptičtí vůči pojmu „komunita“, protože připomíná komunismus, a jejich soudržnost se tradičně týká spíše rodin než společenství vzniklých s nějakým záměrem. To může souviset se skutečností, že rodiny zůstávají po generace na jednom místě a mívají užší vazby, zřetelná je například obliba rodových statků. Potíže nově vznikajících společenství snad pramení i z toho, že lidé podceňují kulturu komunikace, mají potíže tolerovat odlišné životní postoje a snadno se rozhádají. Na druhé straně by se dalo říci, že sdružování toho typu, jaký vidíme v hnutí Transition, lidé v ČR tolik nepotřebují, protože ještě stále nezapomněli, jak si vypěstovat vlastní jídlo nebo podomáčku kutit.

10

Resilience na úrovni domácnosti

Záznam z diskuse, kterou vedl
Standa Kutáček.
Zapsal Standa Kutáček.

Pojem resilience je velmi široký, a i na Open Space se intenzivně diskutovalo, jaká opatření pro dosažení větší resilience jsou vhodná pro různé úrovně. V tomto bloku jsme se zaměřili na úroveň domácnosti a Standa představil řešení v různých oblastech provozu konkrétní domácnosti – polořadového staršího domu v jihomoravské obci, zrekonstruovaného v letech 2009-11. Diskusi jsme členili podle základních oblastí, které je třeba při navrhování domácnosti řešit. Popsaná řešení není možné označit za „vzorová“, protože jsou podmíněna místními okolnostmi a možnostmi. Co je přenositelné, jsou určité principy, jak o resilienci, nebo chcete-li udržitelnosti a odolnosti, provozu domácnosti uvažovat. Při řešení vlastní domácnosti je také vždy třeba brát v potaz širší souvislosti, a ne se soustředit jen na vlastní individuální resilienci či environmentální udržitelnost. To se týká zejména zásobování vodou (pokud není vlastní zdroj), odvádění odpadní vody (kanalizace) a výběru zdroje elektrické energie (ostrovní systémy závislé na bateriích mají k environmentální udržitelnosti velmi daleko a jsou horší, co se týče výkonu a komfortu dodávky elektřiny).

Energie

Teplo – Většinu domu jsme zateplili vrstvou 30 cm různé izolace. V podlahách je 30-50 cm pěnového skla, stěny jsou izolované 30 cm vaty z rostlinných vláken (Jutaizol - lněná vlákna). Sokly domu a základy jsou izolované 20 cm vodovzdorného polystyrenu. Došlo i na výměnu oken za dřevěné „euro“ profily s trojskly. Stejně tak vstupní dveře a dveře do dvora byly vyměněny za izolační, resp. s trojsklem. Stropy jsou v půdním prostoru zateplené vrstvou slaměných balíků. Šikmá plocha střechy přístavku s kuchyní je zateplena relativně levnou a rychlou foukanou izolací: 30-40 cm materiálu „climatizer“, což jsou vložky papírové vlákniny s nehořlavou úpravou.

V domě nejsou žádné rozvody tepla – ani ústřední topení, ani horkovzdušné topení. Vytápí se pouze klasickým sporákem na dřevo ve střední části obytného prostoru. Ostatní dvě místnosti nemají dveře a vzduch se v nich ohřívá přirozenou cirkulací. V koupelně se netopí vůbec. Za prvé si navzdory převládajícímu názoru obyvatelé domu myslí, že v koupelně není potřeba mít teplo, za druhé je koupelna i tak poměrně teplá díky dobrému zateplení domu a malým tepelným ztrátám. Dům je tedy vytápěn jen z odpadního tepla, které vzniká při vaření na sporáku v kuchyni. V létě se vaří ve venkovní kuchyni na sporáku na propan butan, případně za slunných dní i na solárním vařiči.

Obecně se dá říci, že na zateplení není dobré šetřit – zejména ne na jeho tloušťce. Ať už se zatepluje jakýmkoliv materiálem, více je vždy lépe (samozřejmě s přihlédnutím např. k hloubce oken apod.). Nejdražší položkou při izolaci domu je zpravidla povrchová úprava fasády, kterou je třeba provést v každém případě. Objem izolačního materiálu oproti tomu cenu zvyšuje jen minimálně.

Světlo – K osvětlení dům maximálně využívá slunečního světla. Prodloužením oken směrem dolů jsme dosáhli vyššího prosvětlení a zároveň se vyhnuli předělávání překladů nad okny. Z kuchyně vedou velké balkonové dveře a široké okno do zahrady. V koupelně je vysoké úzké okno přes celou výšku místnosti. Při hospodaření se slunečním světlem a teplem je dobré si zjistit úhly slunce v létě a v zimě, a dle toho vypočítat potřebný přesah střechy tak, aby slunce svítilo dovnitř zhruba od listopadu do února, a aby střecha zároveň bránila přehřívání interiéru nadměrným osvětlením v létě. Umělé osvětlení je všude v domě řešeno pomocí LED. LED světel je k dostání celá řada v různé kvalitě, takže je dobré si vybraný model před nákupem většího množství vyzkoušet a ověřit. Pro obytné prostory je třeba volit teplé bílé světlo. Ani spolehlivost LED světel není nekonečná, jak tvrdí výrobci a propagátoři, po dvou letech jsme některá museli měnit. Maximální spotřeba elektrické energie na osvětlení (tedy kdyby se rozsvítila všechna světla zároveň) je v domě cca 100-150 W.

Elektrina a spotřebiče – Snažíme se minimalizovat spotřebu elektrické energie, na druhou stranu jsme se ale nechťeli od rozvodné sítě zcela odtrhnout. Elektřinu odebíráme od dodavatele, který zajišťuje výrobu výhradně z obnovitelných zdrojů. Spotřeba domácnosti je dlouhodobě kolem 0,5 MWh ročně (běžně to jsou 3-4 MWh). Největší nominální příkon má vodní čerpadlo pro čerpání vody ze studny. Dalším významným spotřebičem je pračka. Pořídili jsme starší repasovanou pračku, což je možnost, u níž lze máloco ztratit a naopak hodně získat – pokud pračka doslouží, nestálo tolik peněz a může se koupit další repasovaná, pokud vydrží, byla velmi levná oproti nové. Ledničku nahrazuje sklep na zahra-

dě, ve kterém je teplota během téměř celého roku kolem 10 °C, v létě max. 15 °C. Rodina se stravuje vegetariánsky, takže potřeba chlazení není zase tak velká.

Voda – Zdrojem vody je vlastní, dostatečně vydatná studna. Pro ohřev teplé užitkové vody využíváme už více než deset let termický fotovoltaický systém s trubicovými kolektory, který jsme přestěhovali z jiného domu. Vodu ze solárního ohřevu využívá i pračka. Vyžaduje to zapojení přes tzv. mix-ventil, který zajišťuje maximální nastavenou výstupní teplotu přimícháváním studené vody. Mix na míchání teplé vody je napojený do celého rozvodu teplé vody, s maximální teplotou nastavenou na 50 °C. V obdobích bez dostatečného slunečního svitu na ohřev teplé užitkové vody využíváme tzv. lázeňská kamna v koupelně, připojená do vnitřních rozvodů vody (tedy typ lázeňských kamen umožňující připojení na tlakovou vodu). Pro představu: na ohřátí 100 litrů vody stačí cca jedna menší bedýnka od zeleniny plná dřeva. Pro větší komfort by bylo možné zapojit elektrický ohřev vody, což by ale významně zvýšilo spotřebu elektřiny.

Odpady – Záchod je řešený jako kompostovací venkovní. Moč se odvádí falešným dnem, používá se na hnojení. Odpady z kuchyně a koupelny jsou napojené do nově vybudované obecní kanalizace.

Potraviny – Základní trvanlivé potraviny nakupujeme v bio kvalitě ve velkoobchodech zhruba jednou za dva měsíce. Je to levnější a téměř bezodpadové řešení, protože je takto možné nakoupit potraviny v tzv. gastro balení, tedy ve větších pytlích apod. V létě zásobování zajišťuje vlastní produkce – ovoce a zelenina ze zahrady a mléčné výrobky z kozi farmy.

11

Zodpovědné zadávání veřejných zakázek dnes a zítra

Záznam z diskuse, kterou vedli
Renata Placková a Jirka Guth.
Zapsali Renata Placková a Jirka Guth

Je to nepříliš známé, ale důležité a hlavně náročné téma. Prakticky všechny veřejné prostředky jsou – nebo by měly být – utráceny v režimu veřejných zakázek. Tento systém umožňuje zajistit, aby se veřejné peníze vynakládaly efektivně a také s ohledem na životní prostředí a sociální souvislosti. Podle aktuálního zákona o veřejných zakázkách lze do požadavků na dodávky zahrnout také šetrnost k životnímu prostředí, přednostní zaměstnání znevýhodněných osob, požadavky na plnění alespoň minimálních sociálních standardů (týká se zejména věcí vyráběných a pěstovaných v zemích globálního Jihu). Tato možnost se ale příliš nevyužívá, obvykle je jediným hodnotícím kritériem cena.

Sít ekologických poraden na začátku roku 2016 vydala soubor metodik, které usnadní zahrnutí environmentálních a sociálních kritérií do veřejných zakázek. Metodiky shrnují základní informace k tématu, doporučená kritéria a doporučený postup ověření jejich plnění – vše je formulováno tak, aby se požadavky daly prakticky zkopírovat do zadávací dokumentace. Metodiky pokrývají osm běžných nákupních oblastí:

1. Nákup kancelářského papíru a zadávání tisku formou zakázek
2. Kancelářské potřeby a archivační systémy
3. Kancelářská a výpočetní technika
4. Nábytek a vybavení interiérů
5. Občerstvení a cateringové služby
6. Zakládání a údržba veřejné zeleně, zahradnické potřeby a služby
7. Nákup elektrické energie
8. Úklidové prostředky a služby

Další texty jsou věnované legislativě a doporučeným postupům při zadávání zakázek, ekoznačení a příkladům dobré praxe ze zahraničí. Manuály jsou určené všem organizacím nakupujícím v režimu veřejných zakázek a lze je použít i pro nákupy mimo ně. Všechny budou volně ke stažení na www.zeleneuradovani.cz.

Během dubna 2016 měl začít platit nový zákon o veřejných zakázkách, který umožní několik nových postupů: do „kvality“ nabídek bude možné zahrnout i environmentální náklady na produkt v celém jeho životním cyklu. Tyto náklady bude možné vztáhnout například i k dopravě – bude možné preferovat produkty s kratší dopravní vzdáleností. Kritéria budou zahrnovat i emise skleníkových plynů či jiných znečišťujících látek. Hodnocení nabídek pak bude možné nejen podle nejnižší ceny, ale také podle poměru ceny a kvality (do kvality patří i zmíněné dopady na životní prostředí) nebo podle nejnižších nákladů životního cyklu. To je výrazný posun vpřed ve srovnání se stávající legislativou, která zohlednění environmentálních a sociálních kritérií také umožňuje, ale je v tomto ohledu podstatně obecnější. Nový zákon tak dává velký prostor k podpoře místních ekonomik a místních dodavatelů – a tím i ke skutečně efektivnímu a sociálně a environmentálně zodpovědnému utrácení veřejných prostředků.

MŮŽE SE VÁM HODIT:

www.zeleneuradovani.cz – Stránky Sítě ekologických poraden věnované ekologickému provozu institucí, včetně odpovědných veřejných zakázek

www.zelenenakupovani.cz – Stránky CENIA k ekologickým nákupům, ekoznačky, legislativa

Doporučená expertíza, zpracování dat o ZVZ na celostátní úrovni: Jiří Skuhrovec, viz např. blog na adrese <http://blog.aktualne.cz/blogy/jiri-skuhrovec.php>

12

Komunitou podporovaným zemědělstvím k potravinové suverenitě

Záznam z diskuse, kterou vedly
Vraťka Janovská, Karolína Silná
a Markéta Vinkelhoferová.
Příspěvek sepsaly garantky diskuse
na základě zápisu Elišky Suchanové.

Cílem naší diskuse bylo shrnout vývoj iniciativy Potravinové suverenity v ČR, která vznikla v roce 2015 za podpory organizací PRO-BIO LIGA, Asociace místních potravinových iniciativ (AMPI), Ekumenická akademie a CoolLAND. Tato iniciativa je úzce spojena s předchozím ročníkem Otevřeného prostoru na téma: Jídlo - zemědělství - krajina, kde se otázka potravinové suverenity probírala mimo jiné v souvislosti s komunitou podporovaným zemědělstvím (KPZ). Potravinová suverenity přináší právo na zdravé potraviny, které neškodí lidem ani přírodě, stejně jako právo nás všech přetvářet neudržitelný způsob produkce a konzumace. Komunitou podporované zemědělství je pak jedním ze způsobů, jak principy potravinové suverenity realizovat v praxi.

Loňský Otevřený prostor inspiroval založení několika KPZ v rámci jednotlivých organizací. Vznikla nová KPZ Ekumenická akademie, neziskovky, která se již 20 let věnuje tématům jako je fair trade, solidární ekonomika nebo udržitelný rozvoj. Lidé v Ekumenické akademii měli vždy snahu o těchto tématech nejen informovat, ale zároveň je uvádět i do praxe. V rámci podpory potravinové suverenity se tedy přímo v práci rozhodli založit vlastní KPZ, aby vyzkoušeli, co to obnáší. Pro spolupráci si vybrali biofarmu Dvůr Vyšinek paní Aleny Karafiátové.

Z podobných pohnutek vznikla také KPZ CoolLAND pod záštitou stejnojmenného zapsaného spolku. Většina lidí z CoolLAND pochází z akademického prostředí, proto chtěli konečně vyzkoušet na vlastní kůži, o čem zatím jen slyšali na různých seminářích. Nechali se inspirovat slovy z jedné přednášky Marka Orko Váchy, který řekl: „Jen málokterý čin má pouze jediný důsledek.“ A jak se potvrdilo, že i taková celkem obyčejná záležitost, jako je koupě časopisu A2 s tématem komunitou podporovaného zemědělství a potravinové suverenity, může zásadně ovlivnit směřování životů jedné skupiny lidí. Tahle Advokátka odstartovala vlnu událostí a setkání lidí kolem CoolLAND, které mimo jiné vedlo i k jejich jasnému rozhodnutí: chceme založit vlastní KáPéZetku. O spolupráci s ekologickým zemědělcem Karlem Tachecím z Budyně nad Ohří si navíc KPZ CoolLAND celý rok psala deník (k dohledání na webových stránkách spolku – viz odkaz níže), který má sloužit jako inspirace pro další zájemce, kteří stále váhají a přemítají o smysluplnosti přímého spojení mezi spotřebitelem a zemědělcem.

Vzrůstající zájem o udržitelný způsob hospodaření a obecně o problematiku ochrany zemědělské půdy a agroekologie dovedl v roce 2015 skupiny lidí z PRO-BIO LIGY, Ekumenické akademie, AMPI (Asociace místních potravinových iniciativ) a CoolLAND k založení Iniciativy Potravinové suverenity v České republice. Vše začalo na konci roku 2014 prvním „kulatým stolem“ věnovaným stávajícím podmínkám pro ekologické zemědělství a tematice zodpovědných spotřebitelů. Další setkání se konala v roce 2015, přičemž Otevřený prostor přivedl ke kulatým stolům nové účastníky. Tyto debaty vyvrcholily uspořádáním Fóra potravinové suverenity v září 2015.

Na Fóru vystoupili řečníci na témata neudržitelné produkce a spotřeby, dále představili možnosti alternativ a řešení. Navíc se bylo možné zapojit do dlouhodobých pracovních skupin, které jsou pro zájemce stále otevřené. Jednotlivé skupiny se zabývají deklarací potravinové suverenity, síťováním, sociální ekonomikou a družstevnictvím, lobbováním či osvětou, vědou a výzkumem. Každá má svého koordinátora nebo koordinátorku, který/á má na starost, že práce na stanovených prioritách pokračuje. Třeba pracovní skupina Osvěta, věda a výzkum pod koordinací Vratky J. podala v roce 2016 projekt na téma: Přístup k půdě (Access to Land) na sdílení pozitivních příkladů napříč Evropou v rámci programu Erasmus + společně s partnery z Francie, Německa, Skotska a Řecka.

Otevřený prostor tedy přispěl nejen k založení nových KPZ a iniciativy podporující Potravinovou suverunitu v ČR, ale i k intenzivnějšímu síťování účastníků v rámci České republiky a napříč Evropou. Dalším důležitým přínosem je propojení neziskových organizací s akademickou sférou. Vytisknutý seznam kontaktů, který všichni účastníci Otevřeného prostoru každý rok dostanou, byl například dle slov Vratky jejím nejhmatanějším papírem. Nejen že navázala dlouhotrvající spolupráce s dalšími účastníky semináře, díky některým z nich získala také mezinárodní kontakty.

Iniciativa Potravinové suverenity chystá spoustu dalších akcí, například spolu se sítí Urgenci pořádá Evropské setkání komunitou podporovaného zemědělství v Ostravě v září 2016. Plánuje také aktivní účast na Nyeléní Europe – 2. Evropském fóru potravinové suverenity měsíc nato v Rumunsku. V nejbližší řadě se chystá i na další ročník českého Fóra potravinové suverenity, který je plánován na prosinec 2016.

Sluší se ještě dodat, že debatní skupina o KPZ se zabývala také podnětem ředitelky Centra Veronika Hostětín Marie Křivákové, zda by si neměli založit vlastní KPZ. Nakonec se účastníci shodli, že to není potřeba, protože Centrum se podobným způsobem už zásobuje. Kuchyně využívá místní (bio)-dodavatele, jak jen to je možné, a přizpůsobuje jídelníček sezónní produkci. Centrum by mohlo spíš usilovat o založení obchodu s regionálním, sezónním a etickým zbožím – i proto, že začínající bio-pěstitelé mají ve venkovském prostředí problém s odbytem. Na to systém KPZ ne vždy vhodně reaguje, zejména ne tam, kde lidé jsou zvyklí si zeleninu a ovoce pěstovat sami. KPZ je navíc efektivnější v malém měříku. Podporu drobných zemědělců je však třeba organizovat i ve větších objemech, například zapojením institucí (školky, školy, menzy apod.) jako odběratelů. O to se aktuálně třeba snaží iniciativa Skutečně zdravá škola.

Více na: www.potravinovasuverenita.cz

www.cooland.cz

www.ekumakad.cz

www.kpzinfo.cz

13

Lokální měna Živec

Zápis z diskuse, kterou vedla
Jana Udvardiová.
Zapsaly Iva Sobotková
a Jana Udvardiová.

Jana U. představila projekt lokální měny Živec, který už dva roky pod vedením neziskové organizace Živica funguje ve dvou městech: Zvolenu a Bratislavě. Cílem Živce je podpora místních malých podnikatelů a lokální ekonomiky: aby peníze neodtékaly pryč, ale aby v městě zůstaly a byly tak použité na jeho rozvoj. V neposlední řadě je cílem stmelovat lidi a podporovat tak místní komunitu. Do projektu se nemohou zapojit velká obchodní centra a sítě, členy by měli být především menší až střední podnikatelé, kterým nejde jen o čistý zisk, ale mají vazbu k místu a usilují o jeho rozkvet. V současnosti je do Živce zapojených 85 obchodů a služeb.

Živec platí současně s eurem, na které je vázaný. Existuje v papírové formě v nominálních hodnotách 0,5; 1; 2; 5; 10 a 20 Živců. Na výměnných místech se mění za euro v poměru 1:1. Živce platí na jeden kalendářní rok. Zpět na eura je mohou směniti pouze obchodníci.

Když se začalo o lokální měně hovořit, tak se ozvala i Národní banka Slovenska (NBS) a začaly dvouleté tahanice. Nyní má banka k Živci neutrální postoj, nepodporuje ho, ale ani mu nebrání. Živec tedy může fungovat, ale podle vyjádření NBS je vše na vlastní riziko organizace Živica a dalších zúčastněných stran.

Iničiátoři projektu na začátku předpokládali, že se měně bude lépe dařit v Bratislavě, opak byl ale pravdou – v roce 2015 bylo více Živců v oběhu ve Zvolenu (něco přes 14.000 na 50.000 obyvatel oproti 13.000 v půlmilionovém hlavním městě). Podle Jany to může být tím, že v Bratislavě žije hodně přistěhovalců, lidí, co sem přicházejí za prací nebo studiem, ale nezůstávají dlouhodobě. K městu, kde žijí jen přechodně, tak nemají takovou vazbu. Na to ale Kačka oponuje, že v Německu lokální měny fungují i ve velkoměstech, důvod tedy může být i jinde. Hanka B. zmínila příklad Bristolu v Anglii, kde dokonce starosta bere celý svůj plat v místní měně, Bristolské libře, aby šel příkladem.

Přístup vedení města je dalším výrazným rozdílem mezi Bratislavou a Zvolenem. Když chtěla Živica uspořádat veřejnou akci, bratislavská radnice je nejprve ignorovala, a pak nabídla pronájem prostor za nemalou částku. Ve Zvolenu viceprimátor ihned nabídl prostory zadarmo a na organizaci akce se začal ochotně podílet.

Tým lokální měny se pokoušel s některými zaměstnavateli vyjednat, aby se měna dostala i do části výplat zaměstnanců, ale po několika dlouhých a vyčerpávajících schůzkách uznali, že je to až moc komplikovaný účetní proces. Kačka navrhla, že by se místní měna k výplatě mohla přidávat podobným způsobem jako stravenky, podle Jany ale není možné ani to. Podobné pokusy už proběhly, ale analýzy ekonomů ukázaly, že Živec není možné dostat lidem do peněženek ani jako stravenky nebo dárkové poukázky. Další možností měl být elektronický Živec, přičemž transakce by probíhaly přes mobil, ani to se ale bohužel neuchytilo.

Podle Jany je třeba příklad městečka Totnes přímo ukázkový, protože tam lidé smýšlí lokálně sami od sebe a není potřeba prostředků, jako je lokální měna¹. Závěr tohoto bloku se pak stočil na téma bitcoinů, které jsou pro Petra B. obdivuhodné. Líbí se mu, že na rozdíl od Živců nejsou vázané na euro, a tím pádem jsou nezávislé na státech. Ostatní účastníci tohoto bloku se ale shodli, že v nich bitcoiny nevzbuzují důvěru, což by lokální měna měla určitě splňovat.

Více informací o lokální měně Živec najdete na www.lokalnamena.sk

K tématu lokálních měn viz též Jelinek, P., D. Hádková (eds.), 2011: Ekonomické alternativy na Jižní Moravě. Sborník přednášek. Mendelova Univerzita, Brno (dostupné na www.hornimlyn.cz), případně knihu: Votruba, A., 2013: Paradox úroků: Dějiny konceptu bezúročné měny. Doplněk, Brno

1 Pozn. N. Johanisové při editaci: V Totnes nicméně existuje lokální měna: <http://www.totnespound.org/>.

14

Obnova venkova: příklady z projektu Pracovní návyky, zodpovědný správce krajiny

Záznam z diskuse, kterou vedli
Ivana Sládková, Albert Šturma
a Vraťka Janovská.

Zapsala Marie Křiváková
a doplnili garanti diskuse.

Úvodem Ivana S. krátce představila projekt Pracovní návyky (web projektu: <http://www.pracovninavyky.cz>) realizovaný Fondem dalšího vzdělávání, příspěvkovou organizací Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Projekt hledal nové možnosti rozvoje venkovských oblastí ČR. Jeho cílem bylo objevit a využít skrytý místní potenciál. Návně pak byla ve spolupráci s místními obyvateli vytvářena udržitelná pracovní místa, která jednak reagovala na aktuální potřeby v dané lokalitě a zároveň mohla pomoci najít nové uplatnění pro dlouhodobě nezaměstnané.

Klíčovou součástí projektu bylo komunitní mapování a identifikace rozvojového potenciálu vybraných oblastí. V rámci projektu v každé z lokalit pracoval tým specialistů z různých oborů: sociální antropologie, územní plánování a urbanismus, geobotanika, sociální geografie, historie a archeologie. Jejich úkolem bylo popsat sociální strukturu obyvatelstva a pochopit hlubší vztahy mezi jednotlivci a skupinami v dané komunitě a současně identifikovat dlouhodobě nevyužívané či opomíjené zdroje obsažené v konkrétním prostředí sídel a kulturní krajiny. Průběh mezioborového výzkumu přiblížil specialista projektu, geobotanik Albert Š. Vysvětlil, že spolupráce byla mnohdy náročná, protože každý obor používá svůj vlastní jazyk i metody. V mnoha případech se nicméně podařilo různým oborům najít společnou řeč.

Co se v projektu povedlo?

- Bečovská botanická zahrada – sudetoněmecká etnobotanická zahrada, rekonstrukce kulturní krajiny Sudet v době, kdy ji obývali Němci.
- Vidnavsko, Jesenicko – landartové stezky a videomapping rekonstruující příchod kontinentálního ledovce.
- Areál Muna v Mikulovicích (okres Jeseník) – původně německá továrna na výrobu raket, pak koncentrační tábor, internační středisko odsunovaných Němců a naposled socialistický muniční sklad a vojenská posádka. Dnes je celé území poloopuštěné, projekt se zaměřoval na citlivé oživení celého areálu.
- Kyjovsko – problémem je sucho, povodně a eroze, kromě toho se oblast potýká s vysokou mírou užívání pervitinu. Původně plánovaný happening (písečná duna na náměstí) nakonec neproběhl, zato začal postupně vznikat projekt podrobného mapování (reliktních) krajinných struktur a následná částečná revitalizace některých úseků krajiny.

Na spoustě míst bylo revoluční už jenom to, že se o problémech začalo mluvit. Mezi dlouhodobě nezaměstnanými je hodně lidí, kteří dělají něco doma, často spíš jako koníček, bojí se jít do podnikání, protože to je nejisté. Projekt lidem pomáhal ujasnit si podnikatelský plán a zprostředkoval informace. Mnozí často ani nevědí, že mohou získat nějaký příspěvek od úřadů práce.

V projektu probíhala i školení například o permakultuře, bylinkaření apod. Úřad práce tento typ školení vnímá spíše jako zájmovou činnost, přitom tyto kurzy představují možnost příjvíděku nebo nového uplatnění. Pro resort MPSV tak bylo důležité ukázat, že je potřeba podporovat i jiné způsoby zaměstnávání, než tradiční firmy a živnosti a že existují příklady, jak takové pozice vytvářet bez dotací. O výsledky mezioborového výzkumu projevily zájem také místní akční skupiny, které je mohou využít při práci na strategiích.

Na příklady z projektu Pracovní návyky navázala Vraťka J. se svým tématem zodpovědného správce krajiny. Projekt by se dal podle její zkušenosti v budoucnu rozšířit i na oblasti krajinného plánování. V současném krajinném plánování chybí efektivní mezioborová spolupráce, která by mohla přispět ke zlepšení podmínek venkovské krajiny a zároveň vytvořit nová pracovní místa.

Venkovskou krajinu v dnešní době ovlivňují dva legislativní nástroje: pozemkové úpravy a územní plánování. Ani jeden plánovací nástroj nevytváří prostředí pro tvorbu nových pracovních příležitostí, z legislativního hlediska to ani není jejich náplní. Zvláště pozemkové úpravy by ale podle Vraťky k tvorbě nových pracovních míst přispět mohly. Zároveň by se tím mohla zvýšit efektivita přijatých opatření. Příkladem může být, když se v rámci pozemkových úprav realizují společná opatření ve veřejném zájmu (vysazené stromy, biokoridory, polní cesty apod.). Tato infrastruktura následně přejde do vlastnictví obcí,

kteří ale často nemají kapacitu se o ni starat. Právě zde je přitom příležitost k vytvoření pracovního místa správce krajiny, který by znal správná managementová opatření. Dalšími možnostmi by mohla být pracovní místa v údržbě zeleně, zemědělství apod.

Mezioborová spolupráce by ovšem v takovém případě neprobíhala jen mezi projektanty, ale zahrnovala by i historiky, antropology, sociology, ekonomy, geobotaniky a další. Další důležitou změnou, kterou musí projít celá veřejnost, je uvědomění si zodpovědnosti ke krajině. My všichni jsme správci krajiny – i když na zemědělských pozemcích nehospodaříme, významně se můžeme podílet na podobě krajiny kolem nás. Podporou tohoto tématu se zabývá spolek CoolLAND (www.cooland.cz) – nevládní nezisková organizace složená z odborníků z oblasti krajinné ekologie, které spojuje snaha o zlepšení stavu venkovské krajiny.

Doporučená literatura: Sklenička, P., 2011: Pronajatá krajina. Centrum pro krajinu, s.r.o.

15

Inkluzivní a resilientní komunity v Novém Mexiku

Záznam z diskuse, kterou vedl
Přemysl Mácha.

Zapsali Kateřina Majerová
a Přemysl Mácha.

Přemysl Mácha představil tři odlišné typy záměrných komunit fungujících v různých oblastech Nového Mexika. Cílem následné diskuse bylo uvedené případy porovnat a zamyslet se nad tím, jaké jsou jejich výhody a co by šlo přenést do českého prostředí.

Prvním z představených případů je komunita obyvatel zemělodí (earthships) s názvem Greater World Community, která vznikla kolem autora konceptu zemělodí M. Reynoldse. Komunita leží asi 10 km od Taosu v severním Novém Mexiku a tvoří ji jednotlivé domácnosti, které však sdílí společné veřejné prostory a pořádají občasně komunitní akce. Do oblasti také proudí návštěvníci z celého světa a funguje zde stavitelská škola zemělodí. Předností tohoto typu komunity je vysoká resilience domácností umožněná minimální závislostí na vnějších zdrojích a environmentální šetrností, k níž přispívá využití odpadů a recyklovaných materiálů na stavbu domu, solární design (optimalizace architektonického řešení pro maximální zachycení sluneční energie), využití sluneční energie pro výrobu elektřiny a ohřev vody a hospodárné nakládání s vodou. Na druhou stranu se tato komunita ideově, socio-ekonomicky i geograficky odděluje od okolních historických sídel. Komunita je také velice slabě integrovaná – co domácnost, to zeměloď, tedy autonomní jednotka.

Druhým příkladem je indiánská rezervace Ohkay Owingeh v severním Novém Mexiku. Její představitelé se pokusili o obrodu tradiční komunity skrze architektonickou revitalizaci původní zástavby ve staré vesnici, která byla z velké části vyhlidněná a polorozpadlá. Velký důraz kladli na obnovu a oživení veřejného prostoru jako klíčového pojiva komunity a místa konání hlavních náboženských obřadů. Vedle sociálních a náboženských kritérií přitom brali v potaz rovněž otázky environmentální udržitelnosti a lokální soběstačnosti. V některých případech byla ovšem preference určitého historicko-architektonického rázu na úkor environmentální šetrnosti (např. zákaz solárních panelů na střechách). Komunita se řídí starými společenskými mluvenými pravidly, při jejichž nedodržení hrozí exkomunikace. Jedinec je podřízen kolektivitě, komunita je tedy extrémně silná a vysoce uzavřená – není přístupná novousedlíkům. Resilience komunity včetně její vnitřní organizační hierarchie je zde nadřazena všem ostatním kritériím, včetně environmentálních.

Třetím typem komunity je iniciativa Sawmill Community Land Trust v Albuquerque v centrálním Novém Mexiku. Jedná se o projekt sociálního bydlení, který vzešel z aktivistického boje proti továrně na dřevotřískové desky. Výsledkem byla dohoda o vykoupení rozsáhlého brownfieldu městem. Pozemkový spolek zde následně za využití federálních subvencí i soukromých investorů vybudoval sociálně dostupné bydlení. V projektu se od začátku myslelo na integraci různých sociálních a věkových skupin, stejně jako na environmentální udržitelnost. Domy využívají dešťovou vodu, jsou z recyklovatelných materiálů, obklopuje je kvalitní zeleň a komunitní zahrady a sady. Cenová dostupnost bydlení je zajištěna tím, že pozemky jsou ve vlastnictví města, majitelé domů je mají v nájmu na 100 let. Proto nejsou nemovitosti atraktivní pro realitní spekulanty. Jediným kritériem pro získání sociálního bydlení je finanční příjem. Část bytů je ale za tržní ceny nabízena všem bez omezení. Prostor je utvářen pomocí komunitního plánování, do kterého se mohou zapojit i lidé, kteří nejsou rezidenty komunity. Tím se stírají rozdíly mezi komunitou a sousedními čtvrtěmi. Ve čtvrti funguje řada spolků organizujících společenské dění.

Po představení těchto tří příkladů Přemek zahájil diskusi otázkou, který z představených modelů je nejvhodnějším z hlediska sociální adaptace na klimatické změny. Všechny z prezentovaných modelů jsou značně atypické, lze je označit za sociální experimenty. Jako výhody posledního modelu jsme shledali inkluzivitu, otevřenost, vlastnickou angažovanost města a urbanistickou atraktivitu.

Z hlediska přenositelnosti do českého prostředí jsme diskutovali především dva body. Jednak jsme konstatovali, že v Česku projekty (finančně) dostupného bydlení v současnosti prakticky neexistují. Model zvolený v Albuquerque je v této chvíli obtížně přenositelný, protože chybí legislativní zázemí pro pozemkové spolky, které by umožnilo kolektivní, nezczizitelné vlastnictví nemovitostí¹, a také není podle občanského zákoníku možné oddělit vlastníka pozemku a vlastníka nemovitosti.

Dalším diskutovaným bodem byla otázka financování takového projektu. Střetly se dva názory – jedním z nich je to, že „dobrý projekt si najde kapitál“. V reakci na to ale zazněla obava, aby investor neposunul podobu projektu. Proto je potřeba si předem určit, zda má být projekt finančně nezávislý nebo dotovaný.

Za příklady plánovaného komunitního bydlení v Česku v minulosti byly jmenovány pražské čtvrti Spořilov a Orechovka. Několika málo současnými příklady inovativního sociálního bydlení v Česku je například Vesnička soužití v Ostravě nebo Symbios či Housing First městské části Brno-střed (v počáteční fázi).

¹ V českých pozemkových spolcích je skutečným vlastníkem pozemků vždy buď organizace (nejčastěji nějaká místní organizace Českého svazu ochránců přírody), nebo skupina jednotlivců. Jak organizace, tak jednotlivci se mohou kdykoliv rozhodnout pozemky prodat, mohou o ně přijít v exekuci apod. Více se o rozdílu mezi českými pozemkovými spolky a anglo-americkými land trusts dočtete ve sborníku z Otevřeného prostoru 2012 „Mít či sdílet?“

16

Urbanismus

Záznam z diskuse, kterou vedl
Petr Buryška.
Zapsal Petr Buryška.

Architekt Petr představil současný stav urbanismu jako konflikt mezi technicistním funkčním plánováním podle starých socialistických zákonů a realitou výstavby v liberální společnosti. Územní plány bývají stále ještě poměrně často výtvorem plánovačů, dopravních expertů a hygieniků vycházejícím z individuálních požadavků politiků a investorů. Strategický plán bývá často bezvýznamný, uniformní, nic neříkající dokument, přičemž architekt či urbanista při jeho tvorbě mnohdy úplně chybí.

Tento stav se pomalu ale jistě začíná měnit. Na akademické úrovni vznikají dokumenty, které se zabývají metodikou zadávání územních plánů, přičemž berou v potaz také sídlotvorné procesy a nahrazují dnes už nepříliš vhodné funkční plánování. Ministerstvo pro místní rozvoj minulý rok schválilo Politiku architektury a stavební kultury ČR a Česká komora architektů vydává jednoduché manuály, jak postupovat při tvorbě sídla zejména na vesnicích a menších městech nebo aktuálně doporučení, jak by se mělo tvořit kulturní prostředí na úrovni kraje (viz odkazy na konci textu). Zásadní témata se v obou typech dokumentů kryjí.

Základním stavebním kamenem kvalitního sídla by vždy měla být společenská dohoda o vizi obce formulovaná v programu rozvoje obce či strategickém plánu. Vize by měla vzniknout na základě diskuse se zapojením široké veřejnosti, což zejména v menších obcích nemusí být problém – často stačí obyčejné posezení v hospodě. Tuto společenskou dohodu by dále měl schopný architekt otisknout do podoby územního plánu. Jednou z možností je vyhlásit architektonickou soutěž a nechat odbornou porotu vybírat z většího množství návrhů.

Zkušenosti dokládají, že právě v malých obcích lze velice rychle udělat obrovský kus práce na základě občanské angažovanosti a spolupráce. Často stačí pouze jedna silná osobnost s vizí (většinou starosta), která dokáže strhnout pár lidí kolem sebe, a sídlo za pár let kvete před očima. I přesto lze ve společnosti pozorovat spíše apatii vůči politice, v horším případě programovou bojovnost vůči všemu možnému, s kůží na trh ale přijde málokdo. Přitom opravdu stačí málo.

Zde je k urbanismu pár zdrojů, které mohou společensky aktivní lidé efektivně využít a přispět tak ke kultivaci nejen místa, kde žijí, ale celé společnosti. Ať už po stránce teoretické, tak praktickým apelem na komunální politiky nebo snad i přihlášením se k vlastnímu politickému programu.

http://www.mmr.cz/getmedia/98015a2c-08e9-4ce1-8cf1-8dbc84c78e2d/2015_IV_17_Politika_architektury_a_stavebni_kultury_Ceske_republiky.pdf?ext=.pdf

<https://www.cka.cz/cs/cka/tema-CKA/program-architektura-kulturni-prostredi-pro-krajske-volby>

Jehlík, J., 2013: Obec a sídlo. O krajině, urbanismu a architektuře, Ausdruck Books, Praha, <http://www.gjf.cz/publikace/obec-a-sidlo-o-krajine-urbanismu-a-architektuře/>

17

Councilový kruh – Jak by mohl vypadat resilientní svět?

Provázela a zapsala Hana Bernardová.

Záměrem councilového kruhu bylo jednak dát účastníkům příležitost zažít specifickou formu komunikace, kterou kruh nabízí, a zároveň se podívat na témata letošní konference z odlišné perspektivy – nejen z naší mysli, ale i z našeho srdce. Na začátku Hanka krátce vysvětlila principy této techniky a po následující hodinu a čtvrt jsme pak společně vytvořili a zažili councilový kruh.

Councilový kruh (v angličtině The Way of Council) je prastarou formou komunikace, jejíž původ lze najít u severoamerických domorodých kmenů. Je založen na principu rovnosti (v kruhu se každý nachází ve stejné vzdálenosti od jeho středu) a spolupráce (symbolizované jednotou kruhu). Jeho použití je široké – je možné jej využít pro zlepšení komunikace ve společenstvích, organizacích, týmech, firmách či ve školách, při řešení konfliktů, rozhodovacích procesech, ale taky v rodinách nebo partnerských vztazích.

Pro komunikaci v kruhu existují čtyři (+1) základní dohody:

- Naslouchej srdcem (měj plnou pozornost k tomu, kdo mluví; přijímej ostatní bez soudů takové, jací jsou)
 - Mluv ze srdce (vyprávěj ze srdce svůj vlastní příběh – v 1. osobě; i ticho může být řečí srdce)
 - Mluv k věci (vyjádři esenci toho, co potřebuješ říct; neopakuj se; neplýtvěj časem, který čerpáš)
 - Buď spontánní (nepřipravuj se dopředu; sdílej, co je v tobě živé právě teď)
- + Důvěrnost (co je řečeno v kruhu, zůstává v kruhu)

Ve středu obvykle hoří svíčka, při jejímž zapálení na začátku se vyslovuje záměr a její sfouknutí určuje konec kruhu. Pro mluvení se používá tzv. mluvící předmět, přičemž platí, že mluví pouze ten, kdo jej zrovna drží. Je zvykem, že kruhem provází jeden z přítomných.

Náš kruh měl několik fází, během kterých facilitátorka položila následující otázky:

O čem je pro tebe osobně resilience?

Jak vypadá svět, po kterém touží tvé srdce?

Můžeš sdílet nějaký příběh z tvého života, který je odrazem takového světa?

Věřím, že nenarušíme pravidlo důvěrnosti, když bez jmenování autorů zmíníme alespoň některá slova, která zazněla:

Resilience jako odolnost, skromnost, citlivost, nezlomnost, životaschopnost a propojená živá síť, respekt, odvaha, hrdost, svoboda dělat změny, vnitřní teplo a vnitřní síla, brát si přiměřeně, resilience jako jablko, slovo zahrnující boj s životním prostředím, inovativní slovo pro grantové žádosti...

Vize ideálního světa, po kterém touží naše srdce, zahrnovaly např. malé je milé; spoutat a omezit moc; potřebujeme se domluvit; svět bez strojů; sdílení, směřování ke středu a ne ke střetu; skromnost; kritický náhled na zajeté koleje; komunikace bez ega; nehrát hry; mít rád lidi; otevřenost ke všem názorům; ne energie na dluh; účta ke všemu – lidem, rostlinám, zvířatům, Zemi i všem rozdílům; oslava každého; od spotřeby ke skutečným potřebám; ráj na Zemi jako společenství všech bytostí; důvěra; pokora – vycházet z kontextu, konat v rámci svých možností; světlo; teplo; přestat se znásilňovat; z hlavy do srdce; docenění ruční práce; legrace, humor a nadhled i v těžkých situacích...

Ze zpětné vazby i z celkové atmosféry, která během kruhu vládla, byl councilový kruh obohacením a vhodnou formou na závěr několikadenního setkání. Přítomní se shodli na tom, že diskuse (dá-li se to tak vůbec nazvat) měla v porovnání s ostatními bloky jinou energii – zaznamenali jsme určité zpomalení, uvolněnost a pocit většího propojení mezi sebou navzájem. Většina z nás ocenila zejména dostatek prostoru pro sdílení a zároveň pocit, že jsme byli ostatními opravdu slyšeni. Zaznělo také přání inspirovat se principy councilového kruhu při diskusích v rámci příštích Open space.

Program semináře Otevřený prostor (2016)

(tučně jsou označeny názvy sezení, jejichž shrnutí najdete v tomto sborníku)

ČTVRTEK 4. ÚNORA

9⁰⁰ - 11⁰⁰ Společná příprava programu

11³⁰ - 13⁰⁰ **Co se (ne)povedlo v Paříži** (Tomáš Fiala)

Exkurze: Co tu poroste za 100 let? (Albert Šturma)

SUSY – evropská kampaň na podporu sociální a solidární ekonomiky (Markéta Vinkelhoferová)

15⁰⁰ – 16³⁰ **Potravinové projekty v Transition Town Totnes** (Holly Tiffen)

Biologická péče o městskou krajinu a biomonitoring jako ekonomický produkt (Albert Šturma)

17⁰⁰ - 18³⁰ **Angažovaná klimatická věda a společnost** (Helena Jaloševská)

Carsharing (Standa Kutáček)

Adaptační strategie obcí (Jirka Guth)

PÁTEK 5. ÚNORA

8⁰⁰ - 9³⁰ Osobní udržitelnost (Karolína Silná, Lucie Sovová, Markéta Vinkelhoferová)

Jak budovat/posilovat komunitu (Standa Kutáček, Ivana Sládková)

Exkurze: Kulturní geobotanika Hostětina (Albert Šturma)

10⁰⁰ - 11³⁰ **Je malé milé? Aneb resilience čeho?** (Přemysl Mácha, Yvonna Gaillyová a Kateřina Majerová)

Bezobalové obchody jako ekonomická alternativa (Renata Placková)

12⁰⁰ *Výlet do Luhačovic*

SOBOTA 6. ÚNORA

09⁰⁰ - 10³⁰ **Hnutí Transition ve světě a u nás** (Eva Hauserová)

Resilience na úrovni domácnosti (Standa Kutáček)

Ekosystémové umění (Albert Šturma)

11⁰⁰ – 12³⁰ **Zodpovědné zadávání veřejných zakázek dnes a zítra** (Jirka Guth a Renata Placková)

Komunitou podporovaným zemědělstvím k Potravinové suverenitě (Vraťka Janovská, Karolína Silná a Markéta Vinkelhoferová)

Lokální měna Živec (Jana Udvardiová)

15⁰⁰ - 16³⁰ **Obnova venkova: příklady z projektu Pracovní návyky, zodpovědný správce krajiny** (Ivana Sládková, Albert Šturma a Vraťka Janovská)

Inkluzivní a resilientní komunity v Novém Mexiku (Přemysl Mácha)

17⁰⁰ - 18³⁰ Setkání českého nerůstu (Karolína Silná, Lucie Sovová, Markéta Vinkelhoferová)

Urbanismus (Petr Buryška)

Councilový kruh – Jak by mohl vypadat resilientní svět? (Hana Bernardová)

Seznam účastníků a účastnic:

Bernardová Hana	hanaber@hotmail.com
Buryška Petr	petr.buryška@gmail.com
Dvorská Alice	dvorska.a@czechglobe.cz
Fiala Tomáš	fiala@vse.cz
Gaillyová Yvonna	yvonna.gailly@veronica.cz
Guth Jiří	jjiri.guth@ecn.cz
Hauserová Eva	hauserova@volny.cz
Jaloševská Helena	jaloševska@rosacb.cz
Janovská Vratislava	vratislava.janovska@gmail.com
Johanisová Naďa	johaniso@fss.muni.cz
Křiváková Marie	marie.krivakova@veronica.cz
Kutáček Stanislav	stanislav.kutacek@outlook.com
Mácha Přemysl	premysl.macha@osu.cz
Majerová Kateřina	443331@mail.muni.cz
Palatová Barbora	barbora.milatova@gmail.com
Pelíšek Tomáš	tom.pelisek@gmail.com
Placková Renata	renata.plackova@ekoporadna.cz
Silná Karolína	karolina@ekumakad.cz
Sládková Ivana	sladkova.ivana@gmail.com
Sobotková Iva	iva.sobotkova@gmail.com
Sovová Lucie	es_lucie@centrum.cz
Suchanová Eliška	su.eli@email.cz
Šturma Jan Albert	albertsturma@gmail.com
Tiffen Holly	holly@transitiontowntotnes.org
Udvardiová Jana	udvardiova@zivica.sk
Vinkelhoferová Markéta	marketavink@ekumakad.cz

Seminář *Otevřený prostor: Místní ekonomika a klimatické změny* pořádali Trast pro ekonomiku a společnost ve spolupráci s Centrem Veronica Hostětín, Katedrou environmentálních studií Fakulty sociálních studií MU (Brno), Ekumenickou akademií a Czech Globe (Praha).

Seminář byl spolufinancován v rámci projektu Devět miliard u jednoho stolu: podpora role Evropy při prosazování potravinové a klimatické spravedlnosti koordinovaného Ekumenickou akademií a podpořeného z prostředků Evropské unie. Obsah semináře a sborníku je zcela na odpovědnosti pořádajících organizací a jako takový nemůže být považován za stanovisko Evropské unie.

Dokument byl vytvořen s finanční podporou Evropské unie. Za obsah je odpovědný pouze vydavatel; neodráží stanovisko Evropské unie.

Sborník ze semináře Otevřený prostor 2016:
Místní ekonomika a klimatické změny

Editorky: Lucie Sovová, Naďa Johanisová, Karolína Silná
Recenzoval: Ing. Aleš Máchal

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel.: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

1. vydání, 2016

Autory a autorkami všech fotografií jsou účastníci a účastnice semináře.

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons Attribution – NonCommercial – NoDerivs 3.0 Czech Republic
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>

ISBN: 978-80-87661-30-7

9 788087 661307

ISBN: 978-60-67661-30-7

9 788087 661307